

ΛΑΜΠΡΟΣ ΛΙΑΒΑΣ

**ΜΕ ΜΟΥΣΙΚΕΣ
ΕΞΑΙΣΙΕΣ,
ΜΕ ΦΩΝΕΣ!...**

ΜΙΑ ΜΟΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Θεατρική περίοδος 2013-2014

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Μένη Λυσαρίδου

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Γιάννης Βούρος

ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ

Φίλιππος Γράψας

ΜΕΛΗ

Δημήτρης Χαλκιάς
Γιώργος Κιουρτσίδης
Άννα Χατζησοφιά
Γρηγόρης Βαλτινός
Γιάννης Χρυσούλης

Πρώτη παράσταση
Πέμπτη
19 Δεκεμβρίου

ΜΟΝΗ ΛΑΖΑΡΙΣΤΩΝ
ΣΚΗΝΗ ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΚΑΡΑΝΤΙΝΟΣ
Θεατρική περίοδος 2013-2014

Λάμπρος Λιάβας

**ΜΕ ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΕΞΑΙΣΙΕΣ,
ΜΕ ΦΩΝΕΣ!...**

ΜΙΑ ΜΟΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Λάμπρος Λιάβας

Με μουσικές εξαισίες, με φωνές!...

Μια μουσική ιστορία της Θεσσαλονίκης

Κείμενα-ιστορική & μουσική έρευνα:	Λάμπρος Λιάβας
Σκηνοθεσία-χορογραφία:	Σοφία Σπυράτου
Σκηνικά-κοστούμια:	Μανόλης Παντελιδάκης
Ενορχηστρώσεις:	Κώστας Βόμβολος
Φωτισμοί:	Λευτέρης Παυλόπουλος
Μουσική διδασκαλία:	Έλσα Μουρατίδου
Σύμβουλος έρευνας:	Θωμάς Κοροβίνης
Βοηθός σκηνοθέτη:	Στέλιος Χατζηαδαμίδης
Βοηθός χορογράφου:	Γιάννης Μάρτος
Βοηθός σκηνογράφου-ενδυματολόγου:	Χαρά Τσουβαλά
Οργάνωση παραγωγής:	Φιλοθέη Ελευθεριάδου

Μεταξύ α' & β' μέρους διάλειμμα 10'

Με τη **Ζωζώ Σαπουντζάκη**

Πρωταγωνιστούν: Άκης Σακελλαρίου, Σοφία Καλεμεκερίδου,
Κλειώ-Δανάη Οθωνάιου, Ρούλα Παντελίδου, Γιώργος Καύκας,
Αστέρης Πελέτης, Γιάννης Σιαμισιάρης, Βασίλης Σπυρόπουλος

Τραγουδι: Μαριώ, Μπουζούκι: Χρήστος Μητρέντζης

Παίζουν: Σταυρούλα Αραμπατζόγλου, Απόλλων Δρικούδης, Χρύσα Ζαφειριάδου,
Χρύσα Ιωαννίδου, Αννέτα Κορτσαρίδου, Άννα Κυριακίδου, Βάγια Ματαφτσή,
Ευγενία Πανατζόγλου, Δημήτρης Σπορίδης, Μάρα Τσικάρα

Χορεύουν: Δέσποινα Καπουλίτσα, Κώστας Καφαντάρης, Άννα Λιανοπούλου,
Γιάννης Μάρτος, Ιωάννα Μήτσικα, Ηλίας Τσάκωνας

Συμμετέχουν: Ριαννόν Μόργκαν, Άλκης Σπυρόπουλος, Τάσος Παπαδόπουλος,
Αλέξανδρος Δημητριάδης, Γιάννης Διονυσίου, Παναγιώτης Περάκης

Παίζουν επί σκηνής οι μουσικοί: Ηλίας Γυλός (ακορντεόν), Παύλος Ελευθεριάδης (ποντιακή λύρα)
Δέσποινα Θεοδωρίδου (πιάνο), Γιώργος Καλαμάκης (ούτι, μπάσο),
Γιάννης Καρακαλπακίδης (βιολί), Παύλος Μέτσιος (τρομπέτα),
Γιάννης Πουρνάρας (κιθάρα), Νίκος Ψοφογιώργος (τύμπανα)

Συμμετέχει επί σκηνής η Φιλαρμονική Ορχήστρα Αποφοίτων Παπαφείου «Ο Μελιτεύς».

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Σκηνή 1^η: ΕΝΑΡΞΗ-ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ (αρχές 20^{ου} αι.)

Μουσικό θέμα της πόλης – Σουλτανί σεγκιάχ

στίχοι: Γιάννης Ξανθούλης, μουσική: παραδοσιακή

Από ξένο τόπο – Uskudara

παραδοσιακό, ελληνικοί-τουρκικοί στίχοι

Tres hermanicas - Los bilbilicos

παραδοσιακά σεφαραδίτικα

Habrban

παραδοσιακό αρμένικο

Konyali

παραδοσιακό, τουρκικοί-ελληνικοί στίχοι

Φρου-φρου

γαλλικό του καφέ-σαντάν

Σαλονίκη παινεμένη

παραδοσιακό Μακεδονίας

Σκηνή 2^η: Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ (1912)

Vizo lavizo (τραγούδι του Εβραίου)

παραδοσιακό θεάτρου σκιών

Ευζωνάκι γοργό

παραδοσιακό εμβατήριο

Σκηνή 3^η: ΣΤΟ ΚΑΦΕ-AMAN

Primavera en Salonico

παραδοσιακό σεφαραδίτικο

Ξανθή Εβραιοπούλα

στίχοι-μουσική: Σταύρος Παντελίδης

Aman avci - Rampi-rampi

παραδοσιακά τουρκικά

Σκηνή 4^η: ΣΤΟ ΚΑΦΕ-ΣΑΝΤΑΝ

Ciribiribin – ιταλική καντσονέτα

μουσική: Alberto Pestalozza

Tiritomba – ιταλική καντσονέτα

μουσική: Joseph Schmidt

ελλ. στίχοι: Πωλ Μενεστρέλ

Σκηνή 5^η: ΤΗΣ ΑΜΥΝΗΣ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ (1916)

Της Αμύνης τα παιδιά

λαϊκό εμβατήριο

Σκηνή 6^η: Η ΦΩΤΙΑ (1917)

Απολυτίκιον Αγίου Δημητρίου

Durme, durme

παραδοσιακό σεφαραδίτικο νανούρισμα

Σκηνή 7^η: Η ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗ

Ποτ-πουρί οπερέτες:

Σφίξε με – Στο στόμα, Θεόφρατος Σακελλαρίδης
Αγάπης λόγια, Νίκος Χατζηαποστόλου

Σκηνή 8^η: ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ – ΑΝΤΑΛΛΑΓΗ (1922-23)

Καμένη μου Ανατολή

παραδοσιακό προσφύγων Μικράς Ασίας

Την πατρίδα μ' έχασα

στίχοι: Χρήστος Αντωνιάδης

μουσική: Κώστας Σιαμίδης

Sema

παραδοσιακό δερβίσηδων Μεβλεβί

Σκηνή 9^η: Ο ΓΑΜΟΣ

Γαμήλιο Μαρς

παραδοσιακό

Adio querida

παραδοσιακό σεφαραδίτικο

Μενεξέδες και ζουμπούλια

παραδοσιακό βάλς Ιονίων – Κων/πολης

Σκηνή 10^η: ΣΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΤΟΥ ΛΕΥΚΟΥ ΠΥΡΓΟΥ (δεκ. 1930)

Tango Noturno

μουσική: Hans-Otto Borgmann

ελλ. στίχοι: Πωλ Μενεστρέλ

Δε σου πάει το πάχος Δημητράκη

στίχοι-μουσική: Κλέων Τριανταφύλλου, Αττίκ

Σκηνή 11^η: ΔΙΑΔΗΛΩΣΗ – ΤΑΒΕΡΝΕΣ (δεκ. 1930)

Δική μου είναι η Ελλάς

στίχοι: Αιμίλιος Σαββίδης

μουσική: Σώσος Ιωαννίδης

Θεσσαλονίκη

στίχοι-μουσική: Μάρκος Βαμβακάρης

Αρχόντισσα – Ό,τι κι αν πω

στίχοι-μουσική: Βασίλης Τσιτσάνης

Σκηνή 12^η: ΠΟΛΕΜΟΣ - ΕΙΣΟΔΟΣ ΓΕΡΜΑΝΩΝ (1940-41)

Βάζει ο Ντούτσε

στίχοι: Γιώργος Θίσιβιος

μουσική: Θεόφρατος Σακελλαρίδης

Συννεφιασμένη Κυριακή

στίχοι: Βασίλης Τσιτσάνης & Αλέκος Γκούβερης

μουσική: Βασίλης Τσιτσάνης

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Σκηνή 1^η: ΚΑΤΟΧΗ - ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ

Πού νά 'σαι τώρα;

στίχοι: Αλέκος Σακελλάριος - Χρήστος Γιαννακόπουλος
μουσική: Μιχάλης Σουγιούλ

Por qué lloras

παραδοσιακό σεφαραδίτικο

Σκηνή 2^η: ΣΤΗ «ΡΕΜΒΗ» (δεκ. 1950)

Βίρα τις άγκυρες

στίχοι: Αλέκος Αγγελόπουλος
μουσική: Γιώργος Μουζάκης

Άρχισαν τα όργανα - Άνοιξε κι άλλη μπουκάλα

στίχοι: Αλέκος Σακελλάριος - Χρήστος Γιαννακόπουλος
μουσική: Μιχάλης Σουγιούλ

Σκηνή 3^η: ΟΙΚΟΔΟΜΕΣ – ΚΕΝΤΡΑ (δεκ. 1950-60)

Όμορφη Θεσσαλονίκη

στίχοι-μουσική: Βασίλης Τσιτσάνης

Γεντί Κουλέ

στίχοι-μουσική: Γιώργος Μητσάκης

Θεσσαλονίκη μου μεγάλη φτωχομάνα

στίχοι-μουσική: Μανώλης Χιώτης

Νάνι-νάνι (Dormi bambina)

μουσική: Bonfanti-Pindaldi

ελλ. στίχοι: Ασημακόπουλος-Σπυρόπουλος-Παπαδούκας

Σκηνή 4^η: ΔΟΛΟΦΟΝΙΑ ΛΑΜΠΡΑΚΗ (1963)

Στα περβόλια

στίχοι-μουσική: Μίκης Θεοδωράκης

Σκηνή 5^η: ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΤΡΓΟΥΔΙΟΥ

Αδέρφια μου, αλήτες, πουλιά

στίχοι: Ηλίας Λυμπερόπουλος
μουσική: Τόλης Βοσκόπουλος

Άσε με να φύγω

στίχοι: Νίκος Ελληναίος
μουσική: Γιώργος Μανίκας

Αν ήμουν πλούσιος

στίχοι: Σώτσια Τσώτου
μουσική: Δώρος Γεωργιάδης

Σκηνή 6^η: ΑΠΟ ΤΗ ΧΟΥΝΤΑ ΣΤΗ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗ (δεκ.1970)

Το σχολείο

στίχοι: Πασχάλης Αρβανιτίδης

μουσική: *Hayss*

Jeronymo janka

μουσική: Βαγγέλης Παπαθανασίου, Νίκος Μαστοράκης

Τι να τα κάνω τα τραγούδια σας;

στίχοι: Ντίνος Χριστιανόπουλος

μουσική: Διονύσης Σαββόπουλος

Μη μιλάς άλλο γι' αγάπη – Γεννήθηκα στη Σαλονίκη

στίχοι-μουσική: Διονύσης Σαββόπουλος

Μη μου θυμώνεις μάτια μου

στίχοι-μουσική: Σταύρος Κουγιουμτζής

Σκηνή 7^η: «ΠΑΜΕ ΒΟΡΕΙΑ» (δεκ. '80 – σήμερα)

Ο Σαλονικιός

στίχοι: Λευτέρης Παπαδόπουλος

μουσική: Χρήστος Νικολόπουλος

Καλαμαριώτισσα

στίχοι: Κώστας Λιβανός

μουσική: Θόδωρος Καμπουρίδης

Πότε Βούδας, πότε Κούδας

στίχοι: Μανώλης Ρασούλης

μουσική: Πέτρος Βαγιόπουλος

Τα Λαδάδικα – Σ' αναζητώ στη Σαλονίκη

στίχοι: Φίλιππος Γράψας

μουσική: Μάριος Τόκας

Θεσσαλονίκη

στίχοι: Ηλίας Ηλιόπουλος

μουσική: Γιώργος Ζαμπέτας

Σκηνή 8^η: ΦΙΝΑΛΕ

Θεσσαλονίκη

στίχοι-μουσική: Πέτρος Παρασκευάς - *De Facto*

Μπαξέ Τσιφλίκι

στίχοι - μουσική: Βασίλης Τσιτσάνης

διάσκευή: *Burger Project*

Ακης Σακελλαρίου

Μαριώ, Χρήστος Μητρέντζης

Ζωζώ Σαπουντζάκη

Θίασος

Ευγενία Πανταζόγλου, Μάρα Τσικάρα, Βασίλης Σπυρόπουλος, Αννέτα Κορτσαρίδου, Βάγια Ματαφτσή

Ριανόν Μόργκαν, Άννα Κυριακίδου, Γιάννης Σιαμσιάρης, Ρούλα Παντελίδου

Άκης Σακελλαρίου, Μαριώ,
Κλειώ-Δανάη Οθωναίου, Αστέρης Πελέτης, Γιώργος Καύκας

Μαριώ, Αστέρης Πελέτης, Κλειώ-Δανάη Οθωναίου

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

---

*Το τραγούδι ήταν εκεί,
το τραγούδι είναι παντού,
το τραγούδι κατέχει τι λέει!*

Μια μουσικο-θεατρική παράσταση που διατρέχει την ιστορία της Θεσσαλονίκης, αναζητώντας τους πολλούς και διαφορετικούς «ήχους» της πόλης. Ένα γοητευτικό ταξίδι μέσα στον χρόνο, από την απελευθέρωση του 1912 έως τις μέρες μας.

Μουσικές μνήμες και αισθήσεις, φωνές και όργανα, τραγούδια και χοροί, συνθέτουν ένα μοναδικό «μωσαϊκό», όπου συνυπάρχουν σε δυναμικό διάλογο οι επιμέρους παραδόσεις των πληθυσμών που κατοίκησαν διαχρονικά τη Θεσσαλονίκη.

Όλα μπερδεύονται γλυκά: οι φωνές των μικροπωλητών σε όλες τις γλώσσες, δημοτικά τραγούδια, βυζαντινοί ύμνοι, σεφαραδίτικες μπαλάντες, εβραϊκοί ψαλμοί, τούρκικοι χαβάδες, αρμένικες μελωδίες, βαλκανικά ηχοχρώματα, σκοποί του καφέ-αμάν... Τραγούδια ιστορικά και εμβατήρια, μουσικές μνήμες των Μικρασιατών προσφύγων, ποπτικά μοιρολόγια με συνοδεία από κεμεντζέ... Οπερέτες και αστικά τραγούδια, ήχοι από το θέατρο σκιών, μουσικό θέατρο και βαριετέ... Αγαπημένα ρεμπέτικα και λαϊκές επιτυχίες που αναδείχτηκαν σε εθνικούς ύμνους της «καρνατσούπολης», καθώς κι επιλεγμένα νεότερα κομμάτια που αποτυπώνουν τα σύγχρονα πάθη, καταλήγοντας στη δυναμική έκφραση του ροκ και του χιπ-χοπ!...

Ορχήστρες, κομπανίες, μπάντες και χορωδίες, αλλά και ο ήχος από το τζουκ-μποξ στις λαϊκές ταβέρνες, οι φορητό πικ-απ στα νεανικά πάρτι και το τρανζιστοράκι με τη μετάδοση των ποδοσφαιρικών αγώνων και του «Φεστιβάλ Τραγουδιού»... Ένα ολόκληρο ηχητικό σύμπαν!

Γίνεται αναφορά στους χώρους και τις σημαντικές προσωπικότητες που προσδιόρισαν το μουσικό πρόσωπο της Θεσσαλονίκης, από τον Αιμίλιο Ριάδη, τον Αττίκ, τον Βασίλη Τσιτσάνη, τον Σταύρο Κουγιουμτζή, έως τους τροβαδούρους Διονύση Σαββόπουλο, Νίκο Παπάζογλου κ.ά.

Τέλος, παράλληλα με τα τραγούδια και τις μουσικές, ξεχωριστή θέση κατέχει ο ιδιαίτερος «ήχος», οι φωνές των ποιητών και των συγγραφέων της πόλης. Έτσι, στον θεατρικό λόγο έχουν ενσωματωθεί αποσπάσματα (αυτούσια ή προσαρμοσμένα στη δράση) από σχετικά κείμενα των Εβλιγιά Τσελεμπί, Μανώλη Αναγνωστάκη, Γιώργου Ιωάννου, Ζωής Καρέλλη, Θωμά Κοροβίνη, Ν.Γ. Πεντζικη και Ντίνου Χριστιανόπουλου.

Το να επιχειρήσεις ν' αφουγκραστείς τις μουσικές και τις φωνές μιας τέτοιας πόλης και να μετουσιώσεις την Ιστορία και την παλλόμενη ζωή της σε θεατρική αφήγηση και δράση, δεν είναι διόλου εύκολη υπόθεση. Σίγουρα όμως, συνιστά μια μεγάλη πρόκληση!

Όλοι οι συντελεστές –φυσικά ή θετά παιδιά της Θεσσαλονίκης– προσπαθήσαμε, ο καθένας με τη δική του γνώση κι ευαισθησία, να συντονιστούμε με το τραγούδι της, με τον παλμό της καρδιάς της και να γίνουμε μια μεγάλη χορωδία τραγουδώντας για τα περασμένα, τα τωρινά και τα μελλούμενα...

Πολλά είναι τα στοιχεία της έρευνας (τραγουδία, πρόσωπα, κείμενα) που τελικά δεν μπόρεσαν να περιληφθούν στην παράσταση, ή που παρουσιάζονται συνοπτικά κι αποσπασματικά (για λόγους χρόνου και σκηνικής οικονομίας). Γι' αυτό και αναφερόμαστε σε «μια» (και όχι «τη») μουσική ιστορία της Θεσσαλονίκης. Είναι «μια εκδοχή», που προσεγγίζει το θέμα και το αφήνει ανοιχτό, για ειδικότερες αναφορές, ανα-στοχασμό και διάλογο.

Μακάρι αυτή η προσπάθεια να συν-κινήσει τους θεατές –και κυρίως τις νεότερες γενιές– ώστε να αναζητήσουν, πίσω από τη βιτρίνα της σύγχρονης Βαβέλ, τη δική τους διαπροσωπική σχέση με την πόλη και τα «ηχοτοπία» της, με το ύφος και το ήθος των τραγουδιών που διασώζουν τη μνήμη και καθορίζουν την ταυτότητα!

Πολλές ευχαριστίες σε όλους τους καλούς φίλους και πολύτιμους συνεργάτες, συνοδοιπόρους σε αυτή την αναζήτηση.

Ας μου επιτραπούν όμως κάποιες ξεχωριστές αναφορές:

Στον καλλιτεχνικό διευθυντή του ΚΘΒΕ Γιάννη Βούρο, για την εμπιστοσύνη και την αμέριστη στήριξη του σε όλες τις φάσεις της δημιουργίας του έργου και της παράστασης.

Στη Σοφία Σπυράτου, με την οποία εδώ και 25 χρόνια έχουμε μοιραστεί πολλές κοινές καλλιτεχνικές προσπάθειες και συγκινήσεις.

Στην αειθαλή Ζωζώ Σαπουντζάκη, ζωντανό μύθο του μουσικού θεάματος, που επιστρέφει στην πόλη απ' όπου ξεκίνησε τη λαμπερή καριέρα της –παιδί ακόμη– στο Θέατρο του Λευκού Πύργου.

Στη Μαριώ και τον Χρήστο Μητρέντζη, τιμώντας στο πρόσωπο και στην τέχνη τους τη σπουδαία παράδοση του λαϊκού τραγουδιού και τη «σχολή της Θεσσαλονίκης».

Στον Θωμά Κοροβίνη, για το συγγραφικό, μουσικό κι ερευνητικό του έργο –πολύτιμο ξεναγό στη μουσική ιστορία της Θεσσαλονίκης.

Τέλος, ένα μεγάλο ευχαριστώ στον Κύριο Ντίνο Χριστιανόπουλο, για τα εξαισία ταξίδια στη «μουσική ποιητική» της πόλης, καθώς και για τις –πολλαπλές– «ερμηνείες» του στα τραγουδία του Τσιτσάνη!

Αφιερώνω την προσωπική μου συμβολή, στους καθημερινούς ανθρώπους της πόλης και τους αφανείς εργάτες (τραγουδιστές, μουσικούς, ηθοποιούς, συνθέτες και στιχουργούς) που διαμόρφωσαν και διατήρησαν το ήθος του τραγουδιού της Θεσσαλονίκης σε χρόνια δίσεκτα! Κι ενώνω τη φωνή μου με αυτήν του Γιώργου Ιωάννου:

Αν είσαι η μάνα, η ανέ, η μάικω, η μάντρε, πόλη αγαπημένη, έλα και πάλι να μας πάρεις αγκαλιά. Εμάς, Μπαγιατίδες και Γιουνάνιδες, Αποικιστές κι Αποίκους, να μη μας πατικώσεις μες στην ανωνυμία και τη λησμονιά, όπως τόσο καλά ξέρεις εσύ μες στους αιώνες. Στην αναγέννησή σου, Θεσσαλονίκη, να στέρξεις να μας θυμηθείς, να μας πεις και πάλι παιδιά δικά σου. Να μας παρηγορήσεις και να μας εξυψώσεις.

Με μουσικές εξαισίες και με φωνές!

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΣΚΗΝΟΘΕΤΗ

Όλα ξεκινούν από την ιδέα, την αγάπη και τη γνώση γι' αυτό που πας να κάνεις. Και με τον Λάμπρο, αστείρευτη πηγή γνώσης και έμπνευσης, πατάς γερά και είσαι σίγουρος.

Γιατί το αντικείμενο είναι –ούτε λίγο ούτε πολύ– ένας αιώνας μουσικής ιστορίας της πόλης. Ακούσματα διαφορετικά, σταυροδρόμια πολιτισμών, διάφορα ύφη και ήθη, σημαντικά ιστορικά γεγονότα: όλ' αυτά πρέπει να συγκεραστούν μπροστά στον θεατή και να τον οδηγήσουν σε μια πολύχρωμη, πολύβουη παράσταση. Να κάνουν τον θεατή πλουσιότερο στη γνώση της μουσικής ιστορίας της πόλης. Να του θυμίσουν, να τον συγκινήσουν, να του μάθουν, να τον ψυχαγωγήσουν.

Στρωθήκαμε στη δουλειά. Οι πολυτάλαντοι ηθοποιοί του ΚΘΒΕ, μαζί και οι χορευτές, οι μουσικοί, οι βοηθοί, ο πολύτιμος Μανόλης Παντελιδάκης, ο εξάιρετος Λευτέρης Παυλόπουλος, ο ευρηματικός Κώστας Βόμβολος, οι κατασκευαστές, οι τεχνικοί του ήχου, του φωτισμού και των σκηνικών, οι υπεύθυνοι της επικοινωνίας – και άλλοι, και άλλοι. Μαζί τους και τα θαυμαστά «παιδιά» της πόλης που επιστρέφουν: η λαμπερή Ζωζώ –ζωντανός μύθος–, ο Άκης, η γλυκιά Μαριώ, ο Χρήστος. Εμ, μουσική ιστορία της πόλης είν' αυτή!

Η παράσταση που θα δείτε είναι αποτέλεσμα ομαδικής δουλειάς και αγάπης. Πάθους γι' αυτό που κάναμε.

Ανυπομονώ να συνομιλήσει μαζί σας, *με μουσικές εξαισίες, με φωνές*, που έρχονται από την πόλη για σας, για όλους μας.

Τελειώνοντας: ένα θερμό ευχαριστώ στον φίλο και συνεργάτη Γιάννη Ξανθούλη, που «έντυσε» με τα λόγια του το μουσικό θέμα της Θεσσαλονίκης. Κι ένα θερμό ευχαριστώ στον Γιάννη Βούρο, που μας εμπιστεύτηκε και μας συμπαραστάθηκε σαν φίλος σ' όλη τη διάρκεια της δουλειάς.

Και τέλος: Λάμπρο, για άλλη μια φορά, ευχαριστώ.

Σοφία Σπυράτου

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΜΑΝΑ ΜΟΥ!...

Σε είπανε Θεσσαλονίκη, Σαλονίκη, Σαλονίκ, Σελιανίκ, Σαλονίκο, Σαλόνικα και Σόλουν. Μικρή Κωνσταντινούπολη και Νέα Ιερουσαλήμ. Υπήρξες η αγαπημένη των ησυχαστών, η εκλεκτή των καισάρων, η οιονεί προσφυγομάνα, και τον καιρό της Κατοχής, στον οργασμό του ρεμπέτικου, η πρώτη –λέει ο Βαμβακάρης– φτωχομάνα. «Μητέρα Θεσσαλονίκη» σε ονόμασε ο Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης. Κι έτσι σε νιώθουμε.

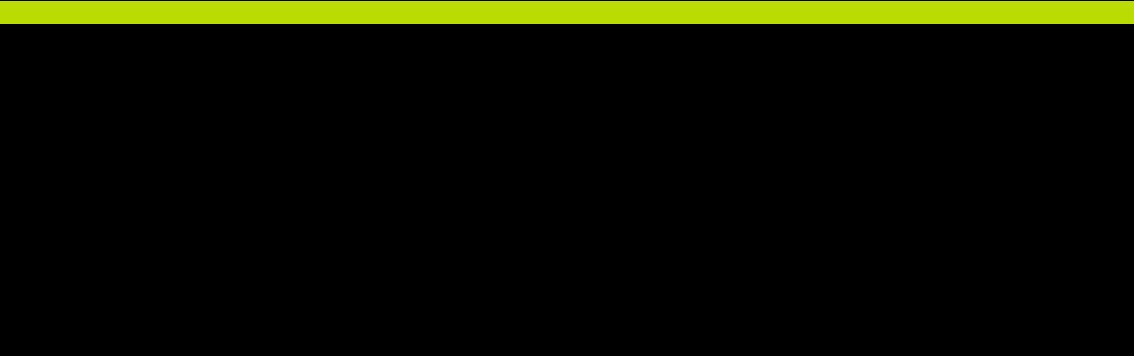
Οι έρωτές σου ήταν κάποτε πρόσφοροι, ιδίως οι δημόσιοι, όμως ανθούσαν σε καλντερίμια κακοπαθημένα κι αγκαθωμένες εξοχές. Στις κεντρικές γειτονιές σου, η ερωτική ηδονή ίσως να φτάνει στο απόλυτο φόρτε της στα οπίσθια ενός βυζαντινού ιερού ή μέσα σε μια σκεπασμένη ρωμαϊκή «Σαρκοφάγο», σαν εκείνες του Γιώργου Ιωάννου, ενός από τα πιο άξια τέκνα που σε λάτρεψαν. [...]

Ήσουν για αιώνες ένα κράμα λαών και θρησκευμάτων, μια πρώιμη Νέα Υόρκη της νοτιοανατολικής Βαλκανικής Ευρώπης με μπόλικο ανατολίτικο χρώμα και μιαν ιδιότυπη αστική πιελλά. Ακόμη κρατάς πεισματάρικα κάτι από τη γοητεία εκείνου του παρδαλού χαρμανιού κι έτσι πρέπει να ξαναγίνεις. Βαλκανικές μουσικές να ανακατεύονται με ουρανομήκεις ψαλμωδίες, παλιές βρисиές των λιμενεργατών με σεφαραδίτικα της Μοδιάνο, ποντιακά γινάτια με τούρκικα πειράγματα στο Καπάνι.

Σου πρέπει λαμπρή Ανατολή στα Κάστρα, πορφυρή Δύση στο Λιμάνι, αγορές και παζάρια όπου να κουβεντιάζονται των λαών σου οι γλώσσες, όπως παλιά. Είσαι κουρασμένη, όμως η ρώμη της ιστορίας σου και η άσκησή σου στον πόνο θα σε κρατήσει, Θεσσαλονίκη μάνα μου. Κι εμείς οι επίγονοι των ξεριζωμένων εκείνων που σε κατοίκησαν και σε αγάπησαν όσο κανείς –γιατί η ατμόσφαιρά σου ταιριάζει με κείνη των παλαιών πατρίδων μας– θα σε κρατήσουμε. Πάντοτε η γη σου θα γεννάει ομορφιές και διάνοιες, τίμιους λαϊκούς ανθρώπους μα και πνευματικούς δημιουργούς, καλλιτέχνες και επιστήμονες και πιστούς ορκισμένους στ' όνομά σου, που θα σε βοηθήσουν να αναγεννηθείς.

Θωμάς Κοροβίνης

Από το *Θεσσαλονίκη 1912-2012*, Μεταίχμιο 2012.

Παναγιώτης Περάκης, Δέσποινα Καπουλίτσα,
Άκης Σακελλαρίου, Γιάννης Μάρτος,
Απόλλων Δρικούδης, Άννα Λιανοπούλου,
Χρύσα Ζαφειριάδου, Τάσος Παπαδόπουλος,
Ριαννόν Μόργκαν, Κώστας Καφαντάρης,
Ιωάννα Μήτσικα, Ηλίας Τσάκωνας

Γιώργος Καύκας, Θίασος

ΤΟ ΜΟΥΣΙΚΟ «ΨΗΦΙΔΩΤΟ» ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ!

του **Λάμπρου Λιάβα**

*Εμπορική μουσικότητα των φθινοπωρινών ημερών στη Θεσσαλονίκη...
Ζωή Καρέλλη*

Θεσσαλονίκη. Μια πόλη με καίρια θέση στο σταυροδρόμι Ανατολής και Δύσης, Βορρά και Νότου, με χαρακτήρα πολυ-πολιτισμικό που εκδηλώνεται και στην πλούσια, πολύμορφη μουσική ζωή της, από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας. Η Άλκη Κυριακίδου-Νέστορος παρομοιάζει την πόλη και την ιστορία της με μωσαϊκό. Η κάθε ψηφίδα του –λέει– έχει άλλο χρώμα, άλλο σχήμα, άλλη προέλευση, προέρχεται από μια διαφορετική εποχή, διαφορετική παράδοση. Όμως, όλες μαζί οι ψηφίδες αυτές, αν και ετερόκλητες, εντάσσονται σε μια περίτεχνη ενιαία σύνθεση, σ' ένα γοητευτικό ψηφιδωτό! Το ίδιο μπορούμε να πούμε και για το μουσικό πρόσωπο της Θεσσαλονίκης.

Η μουσική κληρονομιά της αρχαιότητας, από τους Καβείρους (τους πολιούχους προστάτες) και τις Πιερίδες Μούσες, προεκτείνεται στη σπουδαία βυζαντινή και μεταβυζαντινή ψαλτική τέχνη («Θεσσαλονική Μέλη»). Ονομαστοί πρωτοψάλτες (όπως ο Ιωσήφ Θεσσαλονίκης, ήδη τον 9^ο αι.) και οι λαμπρές τελετές στα «Δημήτρια» (έτσι όπως τις περιγράφει ο Τιμαρίων) δίνουν τον τόνο σε μια πόλη-κλειδί, «Χρυσή Πύλη» για τη διάδοση του Χριστιανισμού στα Βαλκάνια, που κοσμείται από περίτεχνα εκκλησιαστικά μνημεία...

Στο πέρασμα του χρόνου, τα βυζαντινά μέλη έρχονται να συναντήσουν τους ιερούς χορούς στους τεκέδες των δερβίσηδων (απέναντι από τον ναό του Αγίου Δημητρίου και στη Ληταία Πύλη), καθώς και τους ψαλμούς στις εβραϊκές συναγωγές της «Ιερουσαλήμ των Βαλκανίων», όπως την αποκαλύπτουν η έρευνα του Αλμπέρτου Ναρ και η φωνή του Δαβίδ Σαλιέλ...

Κι από κοντά τραγούδια κάθε λογής, σ' όλες τις γλώσσες! Στις αρχές του 20^{ου} αι. στην Αγορά (Καπαλί-τσαρσί, Καπάνι, Μπεζεστένι) συνυπάρ-

Το 1914, μετά την απελευθέρωση, από τις πρώτες συμβολικές κινήσεις του Ελευθερίου Βενιζέλου υπήρξε η ίδρυση του Κρατικού Ωδείου Θεσσαλονίκης, το οποίο παραμένει ως τις μέρες μας –100 χρόνια μετά!– το μοναδικό κρατικό ωδείο της χώρας! Εδώ δίδαξαν σπουδαίες προσωπικότητες, όπως ο Αιμίλιος Ριάδης (Θεσσαλονίκη 1890-1935), από τους κορυφαίους Έλληνες συνθέτες, με σπουδές στο Μόναχο και το Παρίσι και πλούσιο έργο που συνδυάζει τη λυρική του ιδιοσυγκρασία με την παράδοση του δημοτικού τραγουδιού και της βυζαντινής μουσικής.

Δίδαξε επίσης ο διάσημος πιανίστας Λώρης Μαργαρίτης (1895-1953), ενώ αργότερα (από το 1957) τη διεύθυνση του Ωδείου ανέλαβε ο συνθέτης, αρχιμουσικός και μουσικολόγος Σόλων Μιχαηλίδης, προσωπικότητα που επηρέασε πολλαπλά τη μουσική παιδεία και ζωή της πόλης, ιδρύοντας –ανάμεσα στ’ άλλα– και την Κρατική Ορχήστρα Θεσσαλονίκης (1959, 1966).

Ήδη το 1874 είχε σχηματιστεί η πρώτη Φιλαρμονική («Απόλλων») και κατόπιν η Φιλαρμονική του Ορφέα και του Παπάφειου Ορφανοτροφείου. Το 1899 ιδρύθηκε ο «Όμιλος Φιλομούσων», το 1908 η «Μαντολινάτα Πανδώρα», για ν’ ακολουθήσουν η Ορχήστρα του Λευκού Πύργου, πλήθος χορωδίες και κάθε λογής σχήματα σε όλα τα είδη της μουσικής, ενώ παράλληλα οι λαϊκοί οργανοπαίκτες είναι πανταχού παρόντες. Το 1934 δημιουργείται η «Ένωση Μουσικών Θεσσαλονίκης και περιχώρων», με τους πρόσφυγες να παίζουν καταλυτικό ρόλο, ενώ αρχίζουν να δραστηριοποιούνται πολλοί και διάφοροι μουσικοί φορείς, μουσικοί οίκοι κι εξαιρετικοί κατασκευαστές οργάνων. Αναλυτικά στοιχειά για τη μουσική ζωή και παιδεία στην πόλη έχει δημοσιεύσει το 1980 στον επετειακό τόμο της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών «Μακεδονία-Θεσσαλονίκη» ο καθηγητής Δημήτρης Θέμελης, ενώ σχετικούς καταλόγους έχει συγκεντρώσει και η φιλότιμη έρευνα του Στ. Ι. Κοφαχείλη (βλ. βιβλιογραφία).

Επίσης, αξιοσημείωτη είναι η λειτουργία, ήδη από το 1928, στη Θεσσαλονίκη (στις εγκαταστάσεις της ΔΕΘ) του πρώτου ραδιοσταθμού

21. Φωτογράφιση της Μακεδόνας – Ηθοποιός Μαντολινάτας
Σταυρούτσου Μαλακίου – Μακεδονικός χορός

όχι μόνο της χώρας αλλά και των Βαλκανίων, κατασκευή του Χρίστου Τσιγγιρίδη πρωτοπόρου της ραδιοφωνίας στην Ελλάδα (ο ρ/σ Αθηνών ιδρύθηκε δέκα χρόνια αργότερα!...)

Ο Μαρκ Μαζάουερ υπογραμμίζει την «ακόρεστη όρεξη της Θεσσαλονίκης για κάθε είδους μουσική... Η μουσική ένωνε όλες τις γλώσσες και όλες τις πίστεις». Δεν υπήρχε Σαλονικιός που να μην τρέχει ν' ακούσει τη φωνή του Καρακάς Εφέντη, ο οποίος έκανε το πολυτραγουδισμένο Μαζλούμ-Καφέ να τρίζει! Ήταν Εβραίος της Κωνσταντινούπολης και, όπως πολλοί τραγουδιστές της εποχής, πενούσε με την ίδια άνεση από το καφωδείο στη... συναγωγή, προκαλώντας τους ψαλτάδες να παραβγούν μαζί του στις ευλογίες!

Λέγεται επίσης ότι ο Μαέστρο-Σαδικ, ονομαστός τυφλός Εβραίός μουσικός, τραγουδούσε «en turko, en greko, en espanyol i franko, mezmo los tangos de Edwardo Bianco» (στα τούρκικα, στα ελληνικά, στα ισπανικά, στα γαλλικά, ακόμα και τα ταγκό του Εντουάρντο Μπιάνκο)!

Ο Δημήτρης Σέμσης (γνωστός ως «ο Σαλονικιός» ή «ο Σέρβος») πριν εγκατασταθεί στην πόλη υπήρξε βιολάτορας στο περιβάλλον των σουλτάνων Αβδούλ Χαμίτ και Ρεσάτ. Αργότερα έγινε μαέστρος στην Κολούμπια και τη His Master's Voice, ηχογραφώντας πλήθος δίσκων αναφοράς. Μαζί του, στη δισκογραφία, κυριάρχησε και η φωνή της Ρόζας Εσκενάζη. Εβραία από την Πόλη, πρωτοεμφανίστηκε στη Θεσσαλονίκη, στο Γκραντ Οτέλ, ήδη πριν τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, σε ηλικία 12 χρόνων!

Τον καιρό που η Ρόζα μαζί με τον περίφημο δεξιότηχη στο ούτι Αγάπιο Τομπούλη έπαιρναν τον δρόμο από τη Θεσσαλονίκη για τα στούντιο ηχοληψίας της Αθήνας, άλλοι μουσικοί ανέβαιναν βόρεια, στις φιλόζενες ταβέρνες των προσφυγικών συνοικισμών της πόλης, όπου μεταφτευτήκαν οι καημοί και η μουσική σοφία των Ελλήνων της Ανατολής: από τη Μικρά Ασία, τον Πόντο, την Καππαδοκία, την Ανατολική και τη Βόρεια Θράκη. (Ενδεικτικές είναι οι σχετικές ηχογραφήσεις από το αρχείο του Γιώργη Μελίκη).

Costume grec & Macédoine

Souvenir de Salonique Formule tirée

Salut de Salonique
Bonne nuit
19.5.1906

Salonique - 1906

Στην Εγνατία το «Σμυρναϊκόν Κέντρον» συναγωνίζεται με το καφέ-αμάν «Το Χρυσούν Απίδιον», στο καφενείο «Η Νέα Ιωνία» και στη Μοδιάνο τραγουδούν σμυρναϊκά ο Στέφανος Βέζος και ο Αγάπιος Χατζηνάσιος (πατέρας του συνθέτη), η ταβέρνα του Σίφκου φέρνει την πρώτη λατέρνα (ονομαστές είναι οι λατέρνες του Αρμένη Ντικράν), ενώ στο καφενείο «Αλάμπρα» στη Λεωφόρο Νίκης ακούγεται ο πρώτος φωνόγραφος!...

Επίσης, στη Θεσσαλονίκη πρωτοεμφανίζονται και ξεκινούν τη λαμπρή καριέρα τους η Ρίτα Αμπατζή, η Ζωζώ Νταλμάς, η Σοφία Βέμπο και –αργότερα– η Ζωζώ Σαπουντζάκη... Εδώ γεννιέται και μεγαλώνει (1920-1935) ο Μανώλης Χιώτης, γεννιέται ο Πρόδρομος Τσαουσάκης (1919) που αρχικά είναι πεχλιβάνης στα πανηγύρια έως ότου τον ανακαλύψει ο Τσιτσάνης και τον επιβάλει ως βασικό τραγουδιστή του, ενώ το 1937 έρχεται πρόσφυγας από την Πόλη ο νεαρός Γιώργος Μητσάκης...

Την ίδια εποχή, κυνηγημένοι από τη δικτατορία του Μεταξά, βρίσκουν καταφύγιο και δουλειά στη Θεσσαλονίκη πολλοί γνωστοί ρεμπέτες (Βαμβακάρης, Μπάτης, Παπαϊωάννου κ.ά.), χάρη στην υποστήριξη από τον ιδίόρρυθμο αστυνομικό διοικητή Νίκο Μουσχουντή, μετέπειτα κουμπάρο του Τσιτσάνη.

Με την παρουσία του Βασίλη Τσιτσάνη (1938-1946) διαμορφώνεται η περίφημη «σχολή της Θεσσαλονίκης», μέσα από τραγούδια κλασικά που σηματοδότησαν την ιστορία του ρεμπέτικου και του λαϊκού τραγουδιού. Οι εξαιρετικές μελέτες του Ντίνου Χριστιανόπουλου γι' αυτή την περίοδο του Τσιτσάνη και γενικότερα για «το ρεμπέτικο στη Θεσσαλονίκη» είναι αποκαλυπτικές! (βλ. βιβλιογραφία) Τριάντα τραγούδια, από τα καλύτερα του, γράφει ο Τσιτσάνης στη διάρκεια της θητείας του στο Τάγμα των Τηλεγραφετών (1938-1940), ενώ στην απομόνωση στο πειθαρχείο τραγουδάει για πρώτη φορά την «Αρχόντισσα». Άνοιξη του 1942, παίζει στα «Κούτσουρα» του Δαλαμάγκα, στον Λευκό Πύργο, και κατόπιν λίγο πιο πάνω, στο περίφημο «Ουζερί Τσιτσάνης», Παύλου Μελά 22. Το σπίτι του, όπου εγκαθίσταται νιόπαντρος με τη Ζωή, βρίσκεται ακριβώς απέναντι, στο 21. Εδώ λοιπόν, «δίπλα στον Πύργο τον Λευκό», ο Τσιτσάνης γράφει άλλα σαράντα από τα ωραιότερα τραγούδια του (ανάμεσά τους και η «Συννεφιασμένη Κυριακή»). Είναι η «περίοδος της Σαλονίκης, η προίκα της Κατοχής»!...

Μετά τον πόλεμο, με τη μουσική σκηνή της πόλης συνδέονται και νέα ονόματα που θα γράψουν ιστορία στο λαϊκό τραγούδι: οι συνθέτες Απόστολος Καλδάρας και Μπάμπης Μπακάλης, οι τραγουδιστές Γιάννης Κυριαζής και Τάκης Μπίνης, καθώς και δυο σπουδαίες ερμηνεύτριες: η Εβραία Στέλλα Χασκίλ και η Πόντια Σεβάς Χανούμ (Σεβάστεια Παπαδοπούλου).

Θεσσαλονίκη 1957. Ο Στέλιος Καζαντζίδης, που επισκέπτεται συχνά την πόλη, γνωρίζει τη Μαρινέλλα (Κυριακή Παπαδοπούλου), γράφοντας την πρώτη σελίδα για το θρυλικό ντουέτο του λαϊκού τραγουδιού. Το πρωί ψάρεμα στον Θερμαϊκό και το βράδυ στο «Λουξεμβούργο», ένα μεγάλο παραθαλάσσιο κέντρο δίπλα στα καρνάγια. Όσοι δεν είχαν να πληρώσουν, σκαρφάλωναν στα κατάρτια για να τους ακούσουν, ενώ άλλοι –ολόκληρες οικογένειες– έκαναν βόλτες με βάρκες γύρω απ' το κέντρο, τραγουδώντας μαζί τους μέσα από τα πλεούμμενα!...

Στα τζουκ-μποξ στις λαϊκές ταβέρνες αλλά και στα πάλκα των κοσμικών κέντρων αρχίζουν να πυκνώνουν τα τραγούδια-συνθέσεις όσων έζησαν ή πέρασαν από την πόλη, που υμνογραφούν και μυθοποιούν τη «γλεντζού φτωχόμανα», τις τοποθεσίες και τους ανθρώπους της, τα «καρντάσικα» μεράκια αλλά και τα βάσανα του Γεντί-κουλέ. «Μάγισσα Θεσσαλονίκη!» και φωνές από τον Πάνο Γαβαλά και τον Μανώλη Αγγελόπουλο ως τον Στράτο Διονυσίου, τον Δημήτρη Μητροπάνο, τον Πασχάλη Τερζή κ.ά....

Από το 1962 το «Φεστιβάλ Τραγουδιού» γίνεται άλλο ένα ισχυρό σύμβολο της μουσικής ζωής της πόλης, ενώ την ίδια περίοδο από τη μήτρα της Θεσσαλονίκης εκπορεύονται δύο από τους κορυφαίους τροβαδούρους που τις επόμενες δεκαετίες βρέθηκαν με τα τραγούδια τους στο στόμα και στη καρδιά όλων των Ελλήνων: ο Σταύρος Κουγιουμτζής και ο Διονύσης Σαββόπουλος. «Γεννήθηκα στη Σαλονίκη, να δω τους ποιητές πρόλαβα εγώ... Γεννήθηκα στη Σαλονίκη και ξέρω απ' έξω τη διαδρομή!»...

Με την «επαναανάκλυψη» του ρεμπέτικου, από τη δεκαετία του '80, στη μουσική σκηνή της πόλης θριαμβεύουν η ρεμπέτισσα Λιλή (Ζαχαρένια Βαλαβάνη) μαζί με τους μπουζουξήδες Γιώργο Καμπουρέλο και Σωκράτη Θεοδωρίδη (στο κέντρο «Μινουί»), καθώς και η εξαιρετική Μαριώ –μαζί με τον Χοντρονάκο– που πέρασε στη δισκογραφία πολλά

σχετικά τραγούδια. Παράλληλα αναδεικνύονται και νεότεροι ερμηνευτές, όπως ο Αγάθωνας (Ιακωβίδης), οι δεξιοτέχνες του μπουζουκιού Χρήστος Μητρέντζης, Μανώλης Πάππος κ.ά. Ενώ ο βάρδος Νίκος Παπάζογλου μαζί με τον Μανώλη Ρασούλη δίνουν το δικό τους στίγμα, αναβαπτίζοντας τη λαϊκή μουσική έκφραση στα σύγχρονα πάθη. «Πότε Βούδας, πότε Κούδα!...»

Διάδοχος του «Μινουί» υπήρξε η περίφημη «Όμορφη Νύχτα» του Χουλιάρα, την οποία περιγράφει ο Θωμάς Κοροβίνης στο ομώνυμο βιβλίο του, δίνοντας ένα παραστατικό χρονικό της νυχτερινής διασκέδασης στη Θεσσαλονίκη την εικοσαετία 1985-2005, ενώ στο αφήγημά του «Κανάλ ντ' Αμούρ» επικεντρώνεται στη διασκέδαση του ερωτικού περιθωρίου της πόλης και στα αντίστοιχα κέντρα.

Τα τελευταία χρόνια, παρ' όλες τις βαθιές μεταλλαγές στους τρόπους και τους χώρους διασκέδασης, η μουσική ζωή και σκηνή της Θεσσαλονίκης παραμένει δυναμική και ξεχωριστή, μέσα από ονόματα όπως ο Σωκράτης Μάλαμας, ο Γιάννης Αγγελάκας και οι Τρύπες, ο Παύλος Παυλίδης και Τα Ξύλινα Σπαθιά, οι De Facto, ο Κώστας Βόμβολος, ο Μιχάλης Σιγανίδης, ο Γιώργος Καζαντζής, αλλά και το παραδοσιακό σχήμα «Εν Χορδαίς» (με διεθνή πλέον παρουσία)... Σταθερή διαχρονική αξία αποτελούν ο Σάκης Παπαδημητρίου με τη Γεωργία Συλλαίου στον χώρο της τζαζ και της αυτοσχεδιαζόμενης μουσικής... Ενώ τα δυο πανεπιστημιακά μουσικά τμήματα και το Μέγαρο Μουσικής τροφοδοτούν την πόλη με νέο έμπυχο υλικό και ποικίλες εκπαιδευτικές και μουσικές δράσεις και προτάσεις...

Στην περιορισμένη έκταση αυτού του εισαγωγικού σημειώματος είναι εκ των πραγμάτων αδύνατο να μνημονεύσουμε ονομαστικά ή να τιμήσουμε με εκτενέστερη αναφορά (όπως τους αρμόζει) πολλούς από τους σημαντικούς εκπροσώπους, φορείς, θεσμούς και χώρους της μουσικής ζωής της Θεσσαλονίκης, παλαιούς και σύγχρονους, απ' όλα τα μουσικά είδη που συνθέτουν την παράδοση και τα «ηχοτοπία» της πόλης.

Όπως σημειώσαμε, η παράστασή μας παρουσιάζει «μια (εκδοχή από τη) μουσική ιστορία της Θεσσαλονίκης», αφήνοντας το θέμα ανοιχτό για παραπέρα έρευνα και προβληματισμό.

Λάμπρος Λιάβας

Λεζάντες σελίδας 23

1. Τρίγλωσσο πρόγραμμα από την πρώτη παρουσίαση της οπερέτας του Θεόφραστου Σακελλαρίδη *Τα παραπήγματα* στη Θεσσαλονίκη το 1915. 2. Κατάλογος της εταιρείας Grammophon με έδρα τη Θεσσαλονίκη με τους νέους δίσκους φωνογράφου διπλής όψευς, με ελληνικά, τούρκικα, αρβανίτικα, σλάβικα και σεφαραδίτικα τραγούδια, 1909.

Πηγή: Λάμπρος Λιάβας, *Το ελληνικό τραγούδι από το 1821 έως τη δεκαετία του 1950*, εκδ. Εμπορικής Τράπεζας 2010.

Οι φωτογραφίες των σελίδων 24-27 προέρχονται από:

το ΕΛΙΑ Θεσσαλονίκης και δημοσιεύονται στο βιβλίο: Γιάννης Επαμεινώνδας & Ιωάννης Στεφανίδης, *Η Δύση της Ανατολής. Θεσσαλονίκη 1870-1912. Τα χρόνια του μετασηματισμού*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης 2012.

το αρχείο του Στέλιου Ι. Κουφαχίλη και δημοσιεύονται στο βιβλίο: Στέλιος Ι. Κουφαχίλης, *Μουσική ιστορία της Θεσσαλονίκης*, Θεσσαλονίκη Πολιτιστική Πρωτεύουσα, 1994.

Πολύν καιρόν ο προφήτης Σολομών κατώκησεν εις το έδαφος της Θεσσαλονίκης, με όλους τους ανθρώπους και με τα πνεύματα, με τα πτηνά, τας νύμφας... Και με τους δαίμονας! [...]

Εις την πόλιν υπάρχουν Χριστιανοί και άλλοι, ομιλούντες όλας τας γλώσσας τας οποίας έδωκεν ο ύψιστος Θεός επί της γης.

Εβλιγιά Τσελεμπί, 17^{ος} αι.

Στην αγορά της Σαλονίκης ακόμη και οι λούστροι πρέπει να ξέρουνε, κουτσά-στραβά, πέντε-έξι-επτά γλώσσες: τούρκικα, εβραϊκά, ελληνικά, βουλγάρικα, αρμενικά, γαλλικά, ιταλικά, σέρβικα, αρβανίτικα ρουμάνικα... Ακούς τα πάντα, βρίσκεις τα πάντα!

Γιάννης Ξανθούλης - Θεσσαλονίκη*

*Μες στα στενά, στις εκκλησιές και στα λιμάνια
Θεσσαλονίκη μου σε βρίσκω το πρωί.*

*Μάνα που βύζαξες αρχόντους και αλάνια
αίμα με γάλα κι άγριο μέλι με βροχή.*

*Θεσσαλονίκη, έχω ταξίδια στην καρδιά
μα πριν σαλπάρω χάρισέ μου μια βραδιά
με παραμύθια από καιρούς βυζαντινούς
γεμάτα αγγέλους κι ασημένιους ουρανούς.*

*Στίχοι του Γιάννη Ξανθούλη γραμμένοι ειδικά για την παράσταση, πάνω στην παραδοσιακή πολιτική μελωδία Σουλτανί Σεγκιάχ.

Σαλονίκη παινεμένη (παραδοσιακό Μακεδονίας)

*Μορφονιά Σαλονικιά μου
πως πατείς, πως πορπατείς!*

*Η Μπάρα έχει άσπρες, ξανθιές και παχουλές
και η Καμάρα ρούσες, ψηλές και γαλανές.*

*Προδρόμι και Τσινάρι, αφράτες καστανές
κι αυτά τα Καμινίκια, μαύρες και σκοτεινές.*

*Έχει και Φραγκοπούλες, Οβριές και Αρμενιές
και Τούρκ'σες γιαβουκλούδες γι' αγάπες κι αγκαλιές.*

*Ξανθές και μαυρομάτες αγάπησα πολλές,
μα συ, Σαλονικιά μου, δεν είσαι σαν κι αυτές.*

Θίασος

Απογραφή του 1912

-Απογραφή, απογραφή!!!

-Πού πας με τόση φούρια;

-Η πόλη απογράφεται, με όλα τα γαϊδούρια!

Για τρέξε, Καραγκιόζη μου, χωρίς αργός να μένεις,

πού είσαι, πόθεν έρχεσαι και πόθεν κατεβαίνεις;

Είσαι Εβραίος, Οθωμανός, Χριστιανός Μπαγιάτης,

Βούλγαρος, Σέρβος, Ιταλός, Γάλλος αριστοκράτης;;;

-Εβραίοι 62000, Τούρκοι 46000, 40000 Έλληνες, 6000 Βούλγαροι

κι οι Φραγκολεβαντίνοι 4000.

-Και τώρα, Χατζατζάρη μου, ο κάθε κατεργάρης στον πάγκο του!

Κι όλοι μαζί, χορός-τραγουδι! Θα φάμε, θα πιούμε, μα –όπως και

πριν– οι πιο πολλοί και πάλι νηστικοί θα κοιμηθούμε!

Ναπολέων Λαπαθιώτης – Θεσσαλονίκη 1914

Και το πρωί που μπήκαμε στο λιμάνι της Θεσσαλονίκης, τι θέ-
αμα αλλόκοτο κι αξέχαστο! Όλων των τύπων και των τόπων οι
στολές, σ' ένα μπερδεμα μεγάλο και απερίγραπτο. Αεροπλάνα,
μιναρέδες, εβραϊκόκοσμος, χρυσά γαλόνια και φτερά των βερσα-
λιέρων, Άγγλοι, Σκωτσέζοι, Ιταλοί, Ρώσοι ναύτες και Σενεγαλέζοι,
σαρίκια, φέσια, δίκοχα, πηλίκια – όλες οι φυλές κι όλα τα ρούχα
σ' ένα συνονθύλευμα πολύχρωμο, φαντασμαγορικό, οπερέτας
και Βαβυλωνίας... Τέτοια ήταν η Θεσσαλονίκη την αξέχαστη και
μνημειώδη, ιστορική εκείνη εποχή!...

Αλμπέρτος Ναρ

Οι συναγωγές της Θεσσαλονίκης. Τα τραγούδια μας

Γύρω στα τετρακόσια χρόνια η πολιτεία τούτη ήταν ένα αληθινό
σταυροδρόμι θρησκειών. Από τους μιναρέδες των τζαμιών και
των κατασχεμένων βυζαντινών εκκλησιών, η φωνή του μουεζίνι
καλούσε τους πιστούς του Ισλάμ να στρέψουν το πρόσωπό τους
κατά τη Μέκκα, σέρνοντας πίσω τη το λικνιστικό γκαζέλ της
αλαργινής Ανατολής.

Στις μικρές μεταβυζαντινές εκκλησίες, μαζί με τη λατρεία του
Αναστημένου θεού, της Υπερμάχου και του αθλοφόρου στρατη-
λάτη άγιου-προστάτη της μάνας Σαλονίκης, ανατράφηκε και η
ελπίδα για την Ανάσταση της σκλάβας Ρωμιοσύνης.

Στις ακόμα ταπεινότερες συναγωγές άνησε η μελέτη των ιερών
γραφών, όπου το καταφύγιο και ο πόθος για τη λύτρωση των
καταδιωγμένων.

Και ο προαιώνιος ψαλμός, βαρύς, μακρόσυρτος, υψώθηκε σαν
θυμίαμα, σμιγνόμενος εντός του μνήμεος του Βυζαντίου και της Ιβη-
ρικής, της Μέσευρώπης και της αραβικής ερήμου. [...]

Όμως οι ιστορικές συναγωγές των τέκνων του Ισραήλ δεν υπάρ-
χουν πια... Τώρα τις ανασταίνουμε στη μνήμη μας, «στο σχήμα
του ουρανού».

Primavera en Salonico (παραδοσιακό σεφαραδίτικο)

*Primavera en Salonico, halli al cafe Maslum
una nina de ojos pretos que canta y sona ud.*

Άνοιξη στη Σαλονίκη, στου Αβράμ Μαζλούμ τον καφενέ
μια κοπέλα μαυρομάτα τραγουδάει και παίζει ούτι.

Κώστας Τομανάς – Τα καφέ-αμάν

Ο Τούρκος περιηγητής Εβλιγιά Τσελεμπί αναφέρει στο Σεχαγιάτ-ναμε (Οδοιπορικό) ότι στα καπηλεία της Εγνατίας και του Βαρδάρη Τούρκοι, Ρωμιοί, Αρβανίτες, Βλάχοι και ξένοι ναυτικοί ξαπλωμένοι ραχατλίδικα στους καναπέδες ρουφούσαν τους ναργιλέδες και άκουγαν τους αμανετζήδες με συνοδεία ούτι και μπαγλαμά.

Με τον καιρό τα καπηλεία αυτά μετατράπηκαν σε θεατράκια, με μια σκηνή, μια σειρά θεωρεία και στρόγγυλα μαρμάρινα τραπεζάκια βαλμένα με τάξη κάτω στην πλατεία. Απάνω στην σκηνή Αρμένηδες και Εβραίοι οργανοπαίχτες έπαιζαν σαντούρι, λαγούτο, κλαρίνο και κανονάκι συνοδεύοντας τις Αρμένισσες, Πολίτισσες, Σμυρνιές και Εβραϊσσες τραγουδίστριες που έλεγαν αμανέδες, γιάρéδες, χιτζάδες και ελφατζιέδες.

Καφέ-αμάν & καφέ-σαντάν

Όλα του κόσμου τα γλυκά έχει η Σαλονίκη:

- Ανατολίτικα σοροπιαστά, ταβού-κιοκσού, καζάν-ντιπί της Πόλης και σάμαλι της Βυρηττού... εξώλης και προώλης!

- Αλλά και κοκ, πτι-φουρ, μιλφέιγ του Παρισιού και σου εκ της Βιέννης, κορνέδες, τσάι με μπισκούι, διαλέγεις και... μας παίρνεις!

- Αμάν, αμάν, αμάν!... Λέλι-γιαλέλι και αμάν
αυτή είναι το τριαντάφυλλο, το ρόδο του Ισπαχάν!

Της Πόλης είναι τα εκμέκ, της Βυρηττού σερμπέτια που σου γλυκαίνουν το κορμί και διώχνουν τα σεκλέτια!

- Δεν πάμε στο καφέ-σαντάν να δούμε τις σαντέζες τις Γερμανίδες τις χοντρές και τις λιγνές Φραντσέζες;

Πάμε να ξεφαντώσουμε, πάμε να το γλεντήσουμε και στις σαμπάνιας τους αφρούς κι εμείς να κολυμπήσουμε!

Ζωή Καρέλλη - Θεσσαλονίκη 904 μ.Χ.

Μαζευτείτε άνθρωποι, κάτοικοι της πολιτείας τούτης, συναθροιστείτε όλοι μαζί, πνοή θανάτου περνά από πάνω της. Άγγελοι συντριβής φαίνονται, αιτίες καταστροφής έρχονται, πλήγματα ακούονται φοβερά, όνειρα φτάνουν φριχτά. Βάρβαροι, πειρατές, εχθροί, οι πιο κακοί πλησιάζουν στην αγαπητή πόλη.

Μαζευτείτε χριστιανοί. [...] Χωρέστε όλοι μαζί στην εκκλησία. Την πλούσια περιοχή, τη σπουδαία, στο αγίο την προσευχή, την προσφυγή, τρέξετε να προφτάσετε, πριν έρθουν οι χείριστοι. [...]

Η φωτιά του 1917

Ξόρκι (χορικό γυναικών)

-Πάει, πάει η πόλη, πάει η Σουλανίκη, πάει η Σουλανίκη, γίν'κε μурταλίκι. Μουρταλίκι στάχτη, στάχτη πιπιλιά, χόβολη, καπνιά κι καραφουτιά. Έσκασ' η σαντούλα, πλάνταξ' η μαντούλα, γύρσε στον προσήλιου κι καρατεπελούδ'.

Του σπυρί να γιάνει, στου γέτημα ντουμάνι κι καραντουμάνι, να γένει και να γιάνει, να γένει κι να γιάνει, να γένει και να γιάνει!

Dio del cielo, Dio del cielo no topates que fazer.

Mos dechates arrastando ni kamiza para meter.

Θεέ στα ουράνια, Θεέ στα ουράνια, τι ήταν τούτη εδώ η δουλειά; Μείναμε ξεσπιτωμένοι, δίχως δεύτερη αλλαξιά!

Αγγελική Μεταλληνού – Τύποι της Θεσσαλονίκης

Τζέκης Abbot: Παλιός και ονομαστός τύπος γυναικά, ζάπλουτου.

Είχε πάρα πολλές γυναίκες, ωραίες το πλείστον, εκάστην των οποίων επροίκιζεν με μίαν οικίαν πολυτελή. Κατά τους υπολογισμούς των γεροντοτέρων απέκτησε εκ των διαφόρων γυναικών του περί τα εκατόν τέκνα. Ο νεώτατος αυτός Κροίσος είχε την μεγάλην τιμήν να φιλοξενήσει εις την θερινήν έπαυλίν του «Ρουντζούκι» τον Σουλτάνο Μετζήτ.

Σπεράντζας: Τύπος παλαιού μουζικάντη Θεσσαλονικέα... Επίσης συνώδευε όλους τους πλουσίους μακαρίτας Θεσσαλονικείς εις τας αιωνίους μονάς μετά της φιλαρμονικής του, Έλληνας και Ιουδαίους, παίζων το γνωστόν επικήδειον εμβατήριόν του.

Αιμίλιος Ριάδης: Τύπος ποιητικός, Τζέντλεμαν με το μονόκλ πάντοτε και αείποτε νεάζων. Μουσικός άριστος και συνθέτης.

Γεώργιος Τζιούρας: Τύπος ποιητού ανισόρροπου. Έγραψε ποιήματα πολλά, πλην κατέληξε εις το φρενοκομείον αποθανών αδόξω!

Μαρία Κέντρου-Αγαθοπούλου - Συνοικισμός Σιδηροδρομικών

Ο συνοικισμός Σιδηροδρομικών είχε κι αυτός τα γλέντια του και τις βεγγέρες τα βράδια στα σπίτια μεταξύ συγγενών, με παιγνιόχαρτα, με κουβέντες πολλές και χαλβά σιμιγδαλένιο...

Μια φορά το χρόνο, το μήνα των αποκριών γινόταν ο περίφημος χορός των Σιδηροδρομικών, στις αίθουσες μιας ονομαστής λέσχης... Το καλοκαίρι το Μπέχτσιναρ προσφερόταν πλουσιοπάροχα για τα μπάνια του λαού και το βράδυ μπορούσε κανείς να διασκεδάσει σε χορευτικό κέντρο, στο χώρο του «Κήπου των Πριγκήπων», με την τζαζ-μπαντ και τους χορούς της εποχής... Ένα κέντρο διασκέδασης, κοντά στο Βασιλικό Θέατρο, μπροστά στη θάλασσα, ο «Κήπος» του Λευκού Πύργου, έφερνε χορεύτριες απ' το εξωτερικό και παρουσίαζε τα καλοκαιρινά βράδια βαριετέ, διάφορες ατραξιόν, με φώτα πολύχρωμα, αστραφτερά, με μια ορχήστρα με μαέστρο κιόλας, που έπαιζε δαιμονικά. Τα μέλη της ορχήστρας αποτελούνταν, ως επί το πλείστον από σπουδαστές του Κρατικού Ωδείου κι έτσι δε στοίχιζε πολλά στον επιχειρηματία.

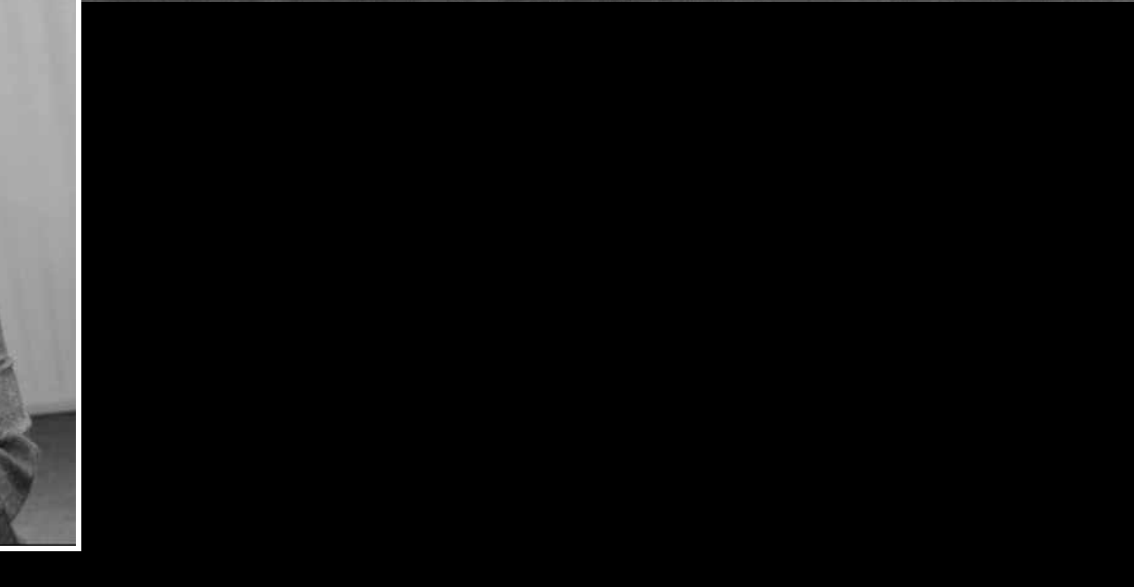
Σοφία Καλεμεκρίδου,
Δημήτρης Σπορίδης,
Παναγιώτης Περάκης

Ρούλα Παντελίδου, Αννέτα Κορτσαρίδου

Θίασος

Καμήνη μου Ανατολή
Από τα τραγούδια των προσφύγων του 1922

Καμήνη μου Ανατολή, σου φύγανε τ' αηδόνια
κι ήρθαν και κελαηδήσανε σε ξένα περιβόλια.
Της μοίρας μου ήτανε γραφτό κι αυτό να το περάσω
στον τόπο μου να γεννηθώ στα ξένα να γεράσω.
Όποιος μ' ακούει και τραγουδώ, λέει δεν έχω πόνο
μα εγώ με τα τραγούδια μου τον πόνο μου μερώνω!
Παναγιά μου παρηγόρα
τα ξενάκια πού 'ρθαν τώρα.

Πράγματι, μείναμε λίγοι. Μα μην ξεχνάτε
πόσα εκατομμύρια είναι οι πεθαμένοι
κάτω απ' τα πόδια μας.
Μαζί μ' εκείνους είμαστε πάρα πολλοί!
Ντίνος Χριστιανόπουλος, από φράση
του Πατριάρχη Αθηνάγορα

Χρήστος Αντωνιάδης - Την πατρίδα μ' έχασα

Την πατρίδα μ' έχασα, άκλαψα και πόνεσα
λύουμαι κι αροθυμώ, όι όι, ν' ανασπάλω κι επορώ.
Μίαν κι άλλο 'σην ζωή μ', σο πεγάδι μ' σην αυλή μ'
νέροπον ας έπινα, όι όι, και τ' ομμάτα μ' έπλυνα.
Τα ταφία μ' έχασα, ντ' έθαψα κι ενέσπαλα.
Τ' εμετέρτς αναστορώ, όι όι, και 'ς σο ψυόπο μ' κουβαλώ.
Εκκλησίας έρημα, μοναστήρα ακάντηλα,
πόρτας και παράθυρα, όι όι, επέμναν ακρόνυχτα.

-Εφαρφαταρίασεν η καρδιά μου!

-Σαμψούντα, Τραπεζούντα και Σεβάστεια
της Σαλονίκης γίνατε προόστια!

Αιμίλιος Δημητριάδης – Η οδός Εγνατία

Το Καπάν, αγορά ανατολίτικη, που βούιζε από ζωή, κόσμο, παζάρι και βροντερές φωνές που διαλαλούσαν το εμπόρευσμά τους ανάμεσα σε πειράγματα και παραποιημένα για τη στιγμή τραγούδια. Ο κόσμος του Καπάν, μαχητική πρωτοπορία των Βενιζελικών της Θεσσαλονίκης και των οπαδών του Π.Α.Ο.Υ.Κ., ήταν εκφραστής εκείνες τις μέρες της ακατάβλητης θέλησης της προσφυγιάς να επιζήσει και να προκόψει. [...] Μετά την Αριστοτέλους... το καφέ-αμάν «Χρυσούν Απίδιον» και πιο κει το 2^ο Γυμνάσιο Αρρένων. Σ' αυτό το κομμάτι της Εγνατίας βρίσκονταν και οι περισσότερες χριστιανικές εκκλησίες που λειτουργούσαν ακόμη και πριν την απελευθέρωση. Πλησιάζοντας την Καμάρα διακρίνονταν ακόμα τα παλιά σπίτια της ελληνικής κοινότητας που η φωτιά δεν τα είχε πειράξει κι αποτελούσαν με τα στενά σοκάκια, τις γλάστρες και τις νταβερνούλες ένα ζωντανό κομμάτι της ρομαντικής εποχής της Θεσσαλονίκης, εκεί που χόρευαν οι όμιλοι καρναβαλιών, ακούγονταν καντάδες, απαγγέλλονταν ποιήματα και χτυπούσε η ελληνική καρδιά.

Μάρκος Βαμβακάρης - Θεσσαλονίκη (1936)

*Ωραία την επέρασα, μες στη Θεσσαλονίκη
θυμήθηκα το δώδεκα που πήραμε τη νίκη.
Μικροί μεγάλοι τρέξανε, εμένα για να ιδούνε
ν' ακούσουνε γλυκιά πενιά και να 'φχαριστηθούνε.
Πλούσια ήταν τα ελέη τους, τα γλέντια κι η χαρά τους
εμένα μ' αγαπήσανε όλοι με την καρδιά τους.*

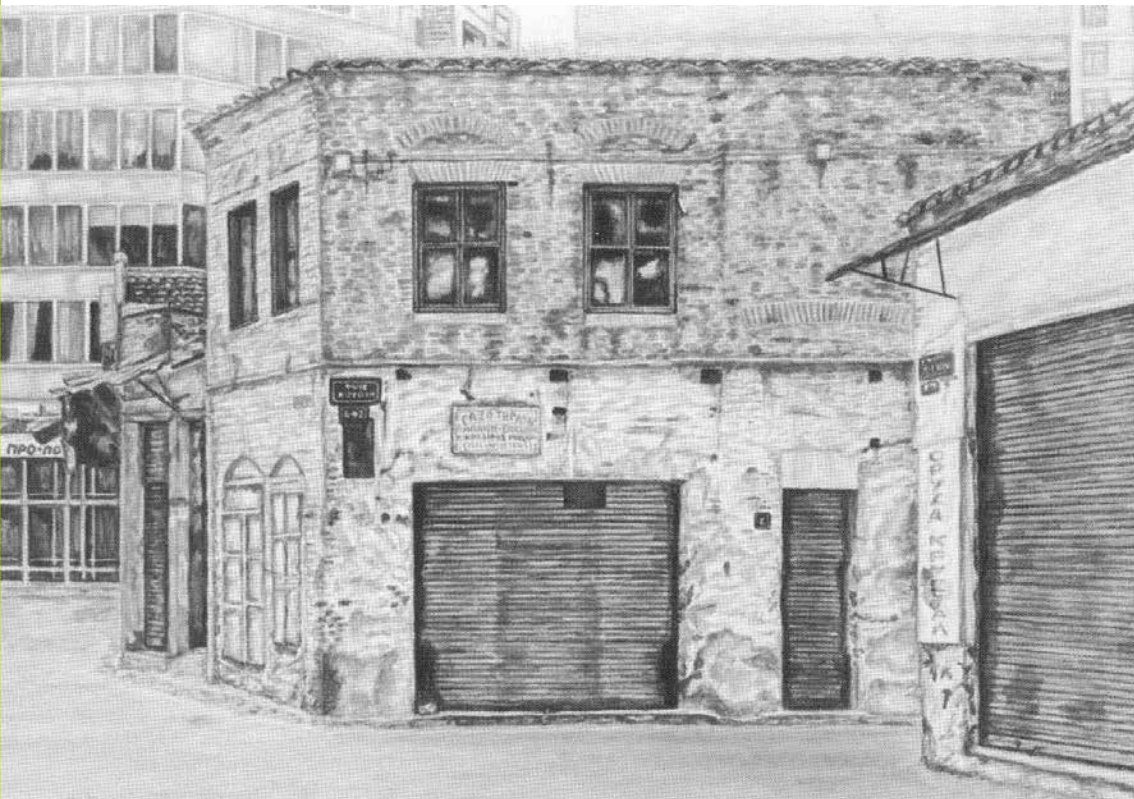
Στη δεξιά πλευρά της Σοφούλη, εκεί που σήμερα υψώνονται πολυώροφες πολυκατοικίες, υπήρχαν ως το 1950 μικρά, ταπεινά ταβερνάκια, χωμένα μέσα στις καλαμιές που έφταναν μέχρι τη θάλασσα. Τα κουτουκάρια αυτά δεν είχαν καμιά πολυτέλεια. Το πάτωμά τους ήταν το χώμα, η σκεπή ήταν από καλάμια, αλλά η κουζίνα τους ήταν εξαιρετική. Μαρίδα, μύδια, αφρόψαρα και χταποδάκι... Εκεί ακούστηκαν, εν κρυπτώ και παραβύστω, λόγω της λογοκρισίας της 4^{ης} Αυγούστου, τα πρώτα τραγούδια του Τσιτσάνη, που θα γίνουν κατά τον Εμφύλιο και αργότερα μεγάλες επιτυχίες.

Βασίλης Τσιτσάνης - Μπαξέ Τσιφλίκι (1942)

*Πάμε τσάρκα πέρα στο Μπαξέ Τσιφλίκι
κούκλα μου γλυκιά απ' τη Θεσσαλονίκη
στου Νικάκη τη βαρκούλα, γλυκιά μου Μαριγούλα
να σου παίξω φινό μπαγλαμά.*

*Πάμε τσάρκα πέρα στο Καραμπουρνάκι
να τα πιούμε μια βραδιά στο Καλαμάκι
κι από 'κει στο Μπεχτσινάρι, σε φινό ακρογιάλι
να σου παίξω φινό μπαγλαμά.*

*Πάμε τσάρκα στην Ακρόπολη, στη Βάρνα
κι από 'κει στα κούτσουρα του Δαλαμάγκα
Μαριγώ θα σε τρελάνει, ν' ακούσεις τον Τσιτσάνη
να σου παίξει φινό μπαγλαμά.*

Ζωζώ Σαπουντζάκη

Ξεκίνησα από το Θέατρο του Λευκού Πύργου

Το παραμύθι της ζωής μου ξεκίνησε στη Θεσσαλονίκη πριν από... αρκετά, πολλά χρόνια! Θα σας πω πως ήμουνα μόλις τεσσάρων χρόνων όταν πήγα για πρώτη φορά στο «Θέατρο του Λευκού του Πύργου», καθισμένη στην πρώτη σειρά στα γόνατα του πατέρα μου.

«Να, να, μπαμπά, αυτή την κούκλα θέλω να μου πάρεις!» φώναξα και τού'δειξα την πρωταγωνίστρια. «Εκείνη θέλω, την κούκλα με το κόκκινο φουστάνι που χορεύει και τραγουδά!». Από τότε μπήκανε στη ζωή μου το θέατρο, το τραγούδι, ο χορός, και... τα όμορφα φουστάνια. Και δεν μου λείψανε ποτέ! Μόνο οι κούκλες μου λείψανε, οι κούκλες, γιατί δεν πρόλαβα να παίξω μαζί τους όσο ήθελα!...

Βλέπετε, από τα 6 βγήκα κι εγώ στη σκηνή: θέατρο, οπερέτα, βαριετέ, ντουέτο μαζί με την αδερφή μου, τη Βάσω. Όλη η Θεσσαλονίκη μιλούσε για τα περίφημα τα «Σαπουντζάκια», τα παιδιά-θαύματα!...

Εκείνη την εποχή στη Θεσσαλονίκη τους ηθοποιούς τους ανέβαζε και τους κατέβαζε η γαλαρία! Ο αρχηγός της είχε το παρατσούκλι ο «Φουγάρος» και το σφύριγμά του ήταν το σύνθημα για όλους τους υπόλοιπους: μπράβο ή γιούχα! Όταν έβγαινα εγώ κι έλεγα: *Κοίτα κορμί, κοίτα, κοίτα γραμμή, κοίτα...* ο «Φουγάρος» τρελαινόταν και μαζί του όλη η γαλαρία! Κάθε Χριστούγεννα ερχόντουσαν, ολόκληρη πομπή, έξω απ' το σπίτι μας -Τσιμισκή 61 μέναμε- κι έφερναν δώρα!

Η Βάσω στα 15 της ερωτεύτηκε τρελά τον Νάσο τον αεροπόρο της, τον στεφανώθηκε με δόξα και τιμή και πάει το θέατρο!... Κι από τα θρυλικά τα «Σαπουντζάκια» έμεινε μόνο το ένα: η Ζωζώ! Μια ζωή Ζωζώ! Μια ζωή στη σκηνή: τραγούδια, χοροί, φορέματα, στρας και φώτα, πολλά φώτα! Στο δικό μου το βασιλείο δεν έχει θέση το σκοτάδι!

Ζωζώ Σαουντζάκη

Αλέξανδρος Δημητριάδης, Γιάννης Μάρτος, Άκης Σακελλαρίου, Άλκης Σπυρόπουλος,
Απόλλων Δρικούδης, Κώστας Καφαντάρης, Ζωζώ Σαπουντζάκη, Γιάννης Διονυσίου,
Αστέρης Πελέτης, Βασίλης Σπυρόπουλος, Δημήτρης Σπορίδης, Τάσος Παπαδόπουλος, Ηλίας Τσάκωνας

Ντίνος Χριστιανόπουλος - Η αγκίδα

Το βράδυ που σκοτώσαν τον Λαμπράκη
γυρνούσα από ένα ραντεβού.

«Τι έγινε;» ρώτησε κάποιος στο λεωφορείο.

Κανείς δεν ήξερε. Είδαμε χρωφύλακες
μα δε διακρίναμε τίποτε άλλο.

Πέρασαν τρία χρόνια. Ξανακύλησα
στην ίδια αδιαφορία για τα πολιτικά.

Όμως το βράδυ εκείνο μ' ενοχλεί
σα μια ανεπαίσθητη αγκίδα που δε βγαίνει:

Άλλοι να πέφτουν χτυπημένοι για ιδανικά

άλλοι να οργιάζουν με τα τρίκυκλα

κι εγώ ανέμελος να τρέχω σε τσαΐρια.

Διονύσης Σαββόπουλος

Γεννήθηκα στη Σαλονίκη (1979)

Γεννήθηκα στη Σαλονίκη...

*Κάστρα ανεμισμένα, καΐκια μες στο φως
η προκυμαία, βεγγαλικά και χορωδίες...*

Γεννήθηκα στη Σαλονίκη

να δω τους ποιητές πρόλαβα εγώ...

Ελλάδα, γλώσσα τυφλή στη γεωγραφία

Ελλάδα, οικόπεδο και αποικία.

Αν τον ρωτήσετε πού βρήκε δεκανίκι

πώς λογαριάζει να βρει την άκρη δηλαδή

θα αποκριθεί: «Γεννήθηκα στη Σαλονίκη

και ξέρω απ' έξω τη διαδρομή».

Σταύρος Κουγιουμτζής
Ανοιχτά παράθυρα με κλειστά πατζούρια

Κατέβαινα την Παύλου Μελά κι ακούω από απέναντι να παίζει ένα πιάνο. Ο ήχος του ερχότανε από ένα σπίτι με ανοιχτά παράθυρα και με κλειστά πατζούρια. Στάθηκα για ώρα κι άκουγα! Ένας κόσμος αλλιώςτικος άγγιξε την ψυχή μου!... Εκείνο το βράδυ δεν πήγα στο νυχτερινό γυμνάσιο. Ξάπλωσα κι ονειρευόμουν τους ήχους του πιάνου μέχρι αργά. Την άλλη μέρα μόνο μια επιθυμία με έκαιγε ολόκληρο. Το πώς να μπω σ' αυτό τον κόσμο, στη μουσική! Ωσπου έμαθα ότι πιο κάτω απ' το Βασιλικό το Θέατρο υπήρχε το Κρατικό Ωδείο. Ένα μεσημεράκι μάζεψα το κουράγιό μου, ανέβηκα τα μαρμάρινα σκαλοπάτια και μπήκα μέσα: «Τι θέλετε νεαρέ μου;» «Θέλω να μάθω πιάνο. Με λένε Σταύρο Κουγιουμτζή!».

Ντίνος Χριστιανόπουλος
Επιλογές από τα «Ποιήματα»

-Ήταν ωραίο εκείνο το απόγευμα!
Τα πουλιά κελαηδούσαν, οι άνθρωποι πέραγαν, τ' αυτοκίνητα τρέχανε.
Στο απέναντι παράθυρο το ράδιο έπαιζε ρεμπέτικα
και το κορίτσι του διπλανού μας τραγούδαγε το ντέρτι του...
Κι εγώ τους αγάπησα πολύ τους ανθρώπους εκείνο το απόγευμα...

-Ας παίζει το τρανζιστοράκι...
Όσο αντέχουμε ακόμη τα τραγούδια.
Λιγότερο θανάσιμη γίνεται η μουγκαμάρα,
ο θάνατος θαρρείς μας τριγυρίζει πιο δειλά!...

-Δεν ξεριζώνονται οι νύχτες από μέσα μας
έγιναν δάσος σκοτεινό και μας πλακώνουν...

-Κορμιά που τρίφτηκαν, χαϊδεύτηκαν και χάθηκαν
κάθε κορμί –θυμάμαι– είχε τον τρόπο του...

-Σε πόσες αγκαλιές δεν ξενιτεύτηκα
πόσα κορμιά δεν τράνταξαν τη μοναξιά μου...

-Όλο και κάτι μου άφησε ο καθένας,
μεγάλωσε η σιρμαγιά του πάθους...

-Είμαι αδύνατος άνθρωπος
η σάρκα μου πεινάει, θέλει να φάει
το αίμα μου κρυώνει, θέλει να ζεσταθεί...

-Μ' έκανες έξωση απ' το κορμί σου
αν και σου πλήρωνα το νοίκι.
Και τώρα άστεγος στους δρόμους.
Νοικιάζονται πολλά κορμιά
μα τα δικά σου τα δωμάτια είχαν μιαν άλλη ζεστασιά.

Ακης Σακελλαρίου, Φιλαρμονική Ορχήστρα Αποφοίτων Παπαφείου «Ο Μελιτεύς»

Πάυλος Μέτσιος, Ηλίας Γυλός, Νίκος Ψοφογιώργος, Γιάννης Πουρνάρας, Γιάννης Καρακαλακίδης, Γιώργος Καλαμάκης

Χρήστος Μητρέντζης, Μαριώ, Γιάννης Διονυσίου

Θωμάς Κοροβίνης – Από το «Κανάλ ντ' Αμούρ»

(προσαρμογή για τις ανάγκες της παράστασης)

Μπήκαν στα λαϊκά ταβερνάκια και τα κάνανε λιώμα. Πάνε οι παλιές ταβέρνες: ο Τζότζος κι ο Μακεδονικός, η Δόμνα στα κάστρα και το Τσινάρι και το Σουέζ και ο Θερμαϊκός. Όσα απομείναν όλα τα κάναν κατάληψη...

Κανάλ ντ' Αμούρ, Πολυτεχνείου, Πάνω και Κάτω Βαρδάρι, Λαδάδικα.

Στο Βαρδάρι, ήταν το «Σεχραζάτ» με την εξωτική και εξωφρενική ατμόσφαιρα, με τα πολύχρωμα λαμπιόνια, τα ερωτιάρικα φτηνολούλουδα, τα αλλόκοτα αλλά μαγευτικά ειδύλλια των θαμώνων. Και ο «Παράδεισος» στην Οδυσσέως, με το παρδαλό χαρμάνι της σαλονικιώτικης αμαρτίας στους αναστενάρικους χορούς...

Μ' ένα-δυο κατοστάρικα ξημέρωνες τους καημούς σου, ρουφώντας κροταλιστά, γιαβάσικα τη μελαχρινή μπύρα της Στάσας στη Σταυρούπολη. Το πιο μερακλαντάν μαγαζί... Σε ταξίδευε σ' άλλους κόσμους με το σπαθάτο ζεϊμπέκικο του αλλοπαρμένου δερβίση και το ξεβιδωμένο τσιφτετέλι των φτιαγμένων αγοριών σ' αποτελείωνε...

Οι εχθροί πολλαπλασιάστηκαν. Μαζί με τα φαστ-φουντ και τα μακαρονάδικα και τις τηλεοράσεις που θρονιάστηκαν στις ταβέρνες στη θέση του τζουκ-μποξ...

Το κέντρο «ο Παράδεισος» μεταμορφώθηκε σε συνεργείο αυτοκινητών κι η «Σεχραζάτ» γίνηκε αποθήκη βιοτεχνίας με εσώρουχα. Πού να πάρεις γεύση απ' το παλιό το νόστιμο βαρδαρίσιο τουρλού; Τι να δεις και τι να ζήσεις; [...]

Στα Λαδάδικα κόσμος κομψευόμενος, αγοραίος, φάτσες δανεικές και αδιάβροχες, παγερά διασκεδαστήρια πάνω στους επτασφράγιστους τάφους της αμαρτίας...

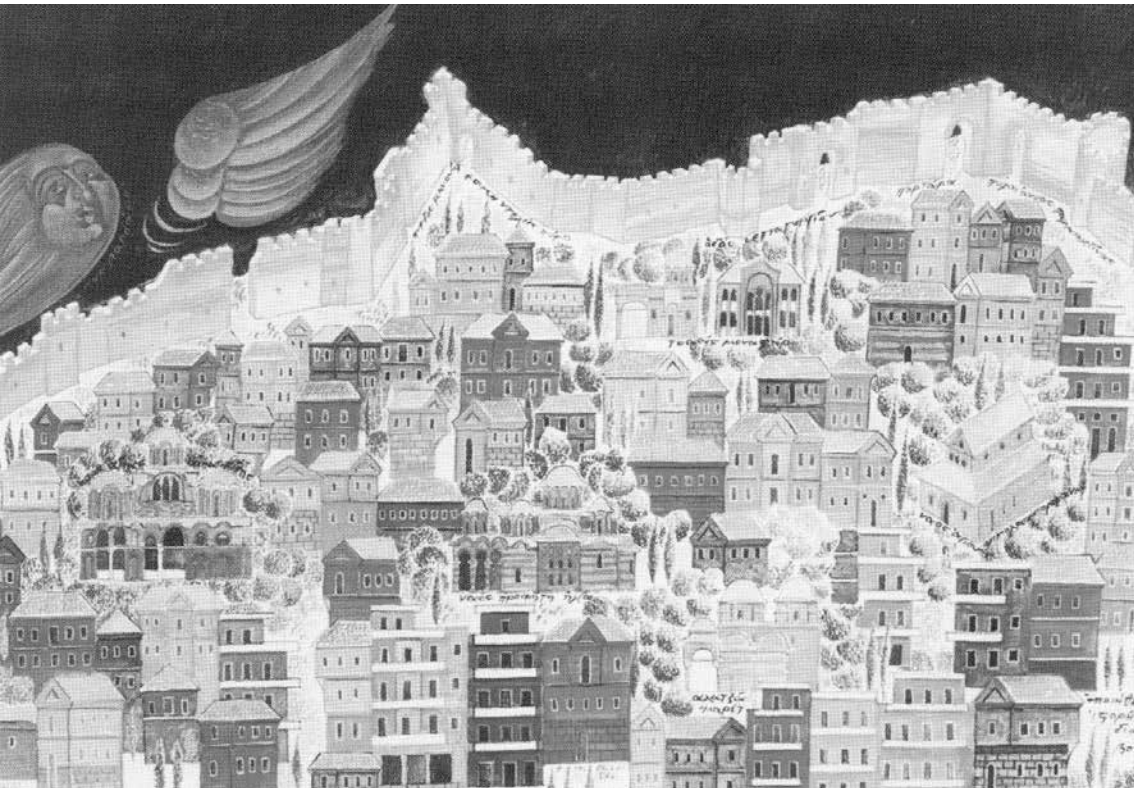
Μα εγώ θα φτιάξω άλλα Λαδάδικα, θα ανοίξω ένα άλλο Κανάλ ντ' Αμούρ, να φρεσκάρω τα αισθήματά μου, να ζωηρέψω τους πόθους μου, να κάνω φίλους σαν τα παλιά, να ξαναζεστάνω την αγάπη μου για τη Θεσσαλονίκη!

Φίλιππος Γράφας
Σ' αναζητώ στη Σαλονίκη (1992)

*Αφού με έσπειρε μια μοίρα αυτοκρατόρισα
 μήτρα με γέννησε αρχαία Μακεδόνισσα,
 μ' άδεια φαρέτρα πολεμάω το χειμώνα
 από το κάστρο στην καρδιά του Πλαταμώνα.*

*Αφού με φέρνει μονοπάτι φαναριώτικο
 ένα σοκάκι με κρατάει σαλονικιώτικο,
 έλα ένα βράδυ την υπόσχεση να πάρεις
 πριν να τη σβήσει με σφουγγάρι ο Βαρδάρης.*

*Σ' αναζητώ, σ' αναζητώ στη Σαλονίκη ξημερώματα
 λείπει το βλέμμα σου απ' της αυγής τα χρώματα.
 Σ' αναζητώ, σ' αναζητώ μ' ένα βιολί κι ένα φεγγάρι
 λείπει το όνειρο εσύ και το δοξάρι.*

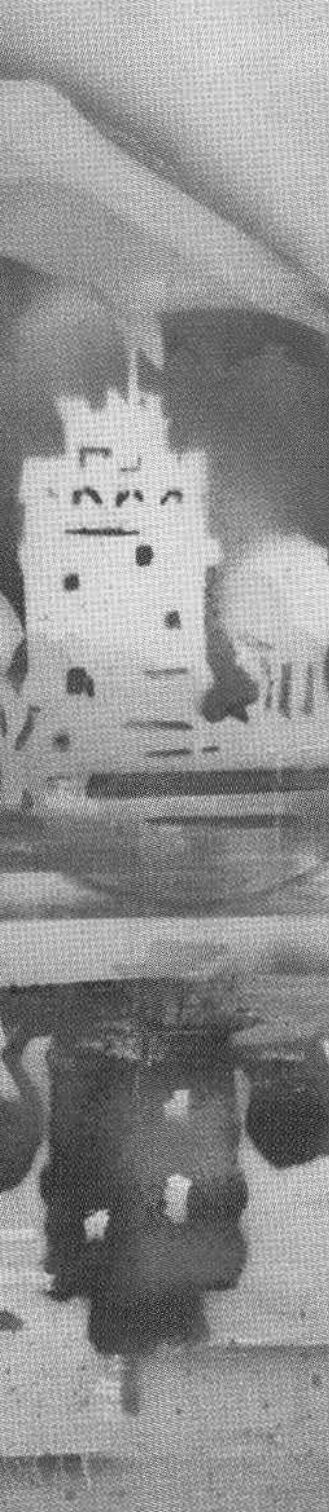

Γάννης Σιαμισιάρης, Χρύσα Ζαφειριάδου

Δημήτρης Σπορίδης, Άκης Σακελλαρίου, Άλκης Σπυρόπουλος, Ριαννόν Μόργκαν,
Χρύσα Ιωαννίδου, Κλειώ-Δανάη Οθωναίου, Χρύσα Ζαφειριάδου, Ιωάννα Μήτσικα, Σταυρούλα Αραμπατζόγλου,
Γιάννης Σιαμιάρης, Απόλλων Δρικούδης, Αστέρης Πελέτης

Μανόλης Αναγνωστάκης
Θεσσαλονίκη, Μέρες του 1969 μ.Χ.

Στην οδό Αιγύπτου – πρώτη πάροδος δεξιά!
Τώρα υψώνεται το μέγαρο της Τράπεζας Συναλλαγών
Τουριστικά γραφεία και πρακτορεία μεταναστεύσεως.
Και τα παιδάκια δεν μπορούνε πια να παίξουνε
από τα τόσα τροχοφόρα που περνούνε.
Άλλωστε τα παιδιά μεγάλωσαν, ο καιρός εκείνος πέρασε που ξέρατε.
Τώρα πια δε γελούν, δεν ψιθυρίζουν μυστικά, δεν εμπιστεύονται,
Όσα επιζήσαν, εννοείται, γιατί ήρθανε βαριές αρρώστιες από τότε
Πλημμύρες, καταποντισμοί, σεισμοί, θωρακισμένοι στρατιώτες.
Θυμούνται τα λόγια του πατέρα: εσύ θα γνωρίσεις καλύτερες μέρες
Δεν έχει σημασία τελικά αν δεν τις γνώρισαν, λένε το μάθημα
οι ίδιοι στα παιδιά τους
Ελπίζοντας πάντοτε πως κάποτε θα σταματήσει η αλυσίδα
Ίσως στα παιδιά των παιδιών τους ή στα παιδιά των παιδιών
των παιδιών τους.
Προς το παρόν, στον παλιό δρόμο που λέγαμε, υψώνεται
η Τράπεζα Συναλλαγών
- εγώ συναλλάσσομαι, εσύ συναλλάσσεσαι, αυτός συναλλάσσεται.
Τουριστικά γραφεία και πρακτορεία μεταναστεύσεως
-εμείς μεταναστεύουμε, εσείς μεταναστεύετε, αυτοί μεταναστεύουν.
Όπου και να ταξιδέψω η Ελλάδα με πληγώνει, έλεγε κι ο Ποιητής [...]

Μανόλης Αναγνωστάκης – Στ' αστεία παίζαμε!

Δε χάσαμε μόνο τον τιποτένιο μισθό μας.
Μέσα στη μέθη του παιχνιδιού σας δώσαμε και τις γυναίκες μας
Τα πιο ακριβά ενθύμια που μέσα στην κάσα κρύβαμε.
Στο τέλος το ίδιο το σπίτι μας με όλα τα υπάρχοντα...
Πώς θα φύγουμε τώρα; πού θα πάμε; ποιος θα μας δεχτεί;
Δώστε μας πίσω τα χρόνια μας, δώστε μας πίσω τα χαρτιά μας
Κλέφτες! Στα ψέματα παίζαμε!

Γιώργος Ιωάννου – Από το «Το δικό μας αίμα»

Νύμφη του Θερμαϊκού. Είσαι Νύμφη και είμαι Νυμφίος.
Και είσαι η γενέτειρά μου. Εσύ, βέβαια, κάποτε θα ξαναγιώσεις, όταν όλα αυτά τα μπετά ξαναγίνουνε, έτσι ή αλλιώς χώματα. Και στον καιρό της νέας δόξας σου, της νέας αναγέννησής του, αν είσαι η μάνα, η ανέ, η μάικω, και η μάντρε, εμάς, Μπαγιάτιδες και Γιουνάνιδες, Αποικιστές και Αποίκους, που όμως φέρνουμε τις ουλές και τα σφραγίσματά σου, μη μας πατικώσεις μες στην ανωνυμία και τη λησμονιά, όπως τόσο καλά ξέρεις, αλλά να μας ξαναθυμηθείς, να μας πεις υιούς σου και να μας εξυψώσεις.

Πέτρος Παρασκευάς, De Facto – Θεσσαλονίκη (2002)

*Ξέρω μια πόλη μαγεμένη που όταν πέφτει η βροχή
μπρος στα μάτια μου κλαίει και γιορτάζει.
Βγαίνω στο δρόμο και πάω, όλο πάω σ' αυτή
κι η καρδιά μου όλο καιεί, φλόγες βγάζει.
Όλα τα φώτα της για μένα μόνο νά 'ναι ανοιχτά
να χαθώ σε στενά ξεχασμένα
να ξευχήσω στα μπαρ μαζί με τ' άλλα παιδιά
όλα τόσο γνωστά κι όλα ξένα.
Θέλω να τρέξω, να πάω, να πάω να σε βρω
Θεσσαλονίκη!*

*Θέλω να με πας, εκεί που όλα είναι ωραία
νά 'μαστε πάντοτε παρέα
σου λέω θέλω να με πας.
Θεσσαλονίκη με φεγγάρι
όλους τους πόνους μου να πάρει
να ξημερώσω στο Βαρδάρη
εκεί για πάντα να με πας!*

Τα αποσπάσματα από τα κείμενα των: Ναπολέοντα Λαπαθιώτη, Αλμπέρτου Ναρ, Κώστα Τομανά, Ζωής Καρέλλη, Αγγελικής Μεταλληνού, Μαρίας Κέντρου-Αγαθοπούλου, Αιμίλιου Δημητριάδη, Μανόλη Αναγνωστάκη, Γιώργου Ιωάννου προέρχονται από την έκδοση: Θωμάς Κοροβίνης (επιμ.), *Θεσσαλονίκη 1912-2012. Μέσα στα στενά σου τα σοκάκια*, Μεταίχμιο 2012.

Στην εικονογράφηση του προγράμματος έχουν χρησιμοποιηθεί πίνακες ή λεπτομέρειες από πίνακες των ζωγράφων: Γιάννη Βούρου «Ομορφη Πόλη», Ανδρέα Ζαμπέτογλου «Αντανακλάσεις», Τάκη Ιατρού «Πλατεία Αριστοτέλους», Κωνσταντίνου Παλιάν «Αποτυπώματα του Χρόνου», Βασιίλη Σπεράντζα «Ατενίζοντας τη Θεσσαλονίκη», Λευκής Χριστίδου «Λαδάδικα» και προέρχονται από την έκδοση: *Η Θεσσαλονίκη των συγγραφέων*, Ιανός 2011.

Άκης Σακελλαρίου, Παναγιώτης Περάκης, Αστέρης Πελτέκης, Αλέξανδρος Δημητριάδης,
Κώστας Καφαντάρης, Απόλλων Δρικούδης, Δημήτρης Σπορίδης, Χρύσα Ιωαννίδου, Ιωάννα Μήτσικα,
Σταυρούλα Αραμπατζόγλου, Ριανόν Μόργκαν, Γιάννης Μάρτος, Γιάννης Διονυσίου, Άλκης Σπυρόπουλος,
Ηλίας Τσάκωνας, Τάσος Παπαδόπουλος, Βασίλης Σπυρόπουλος

Αλέξανδρος Γρηγορίου & Ευάγγελος Χεκίμογλου, *Η Θεσσαλονίκη των περιηγητών, 1430-1939*, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών – Μίλητος, 2008.

Γιάννης Επαμεινώνδας & Ιωάννης Στεφανίδης, *Η Δύση της Ανατολής. Θεσσαλονίκη 1870-1912. Τα χρόνια του μετασχηματισμού*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2012.

Χρήστος Ζαφείρης, *Θεσσαλονίκης τοπογραφία*, Παρατηρητής, 1990.

Λεωνίδας Ζησιάδης, *Θεσσαλονίκη. Όσα θυμάμαι*, Ιανός, 2006.

Δημήτρης Θέμελης, «Μουσική ζωή και παιδεία», στο: *Θεσσαλονίκη-Μακεδονία* (επετησιακός τόμος για τα 40χρονα της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, 1980).

Γιώργος Ιωάννου, *Το δικό μας αίμα. Πεζογραφήματα*, Κέδρος, 1978.

Γιώργος Ιωάννου, *Η πρωτεύουσα των προσφύγων. Πεζογραφήματα*, Κέδρος, 1984.

Τόλης Καζαντζής, *Το τελευταίο καταφύγιο και άλλα διηγήματα*, Νεφέλη, 1989.

Θωμάς Κοροβίνης, *Κανάλ ντ' Αμούρ. Αφήγημα για το ερωτικό περιθώριο της Θεσσαλονίκης του '80*, Άγρα, 1996.

Θωμάς Κοροβίνης, *Όμορφη νύχτα. Χρονογραφία – Μυθιστόρημα για 20 χρόνια λαϊκού τραγουδιού στη Θεσσαλονίκη. 1985-2005*, Άγρα, 2008.

Θωμάς Κοροβίνης (επιμ.), *Θεσσαλονίκη 1912-2012. Μέσα στα στενά σου τα σοκάκια*, Μεταίχμιο, 2012.

Σταύρος Κουγιουμτζής, *Ανοιχτά παράθυρα με κλειστά πατζούρια*, Εντευκτήριο, 1998 (2^η έκδοση: Κέδρος, 2001).

Σταύρος Κουγιουμτζής, *Στα διώροφα έμεναν οι όμορφες*, Κέδρος, 2000.

Σταύρος Κουγιουμτζής, *Χρόνια σαν βροχή*, Ιανός, 2005.

Στέλιος Ι. Κοψαχείλης, *Μουσική ιστορία της Θεσσαλονίκης*, Θεσσαλονίκη Πολιτιστική Πρωτεύουσα, 1994.

Γιώργος Λεκάκης, *Η Θεσσαλονίκη στο ελληνικό τραγούδι*, Συνέχεια, 1992.

Λάμπρος Λιάβας, *Το ελληνικό τραγούδι από το 1821 έως τη δεκαετία του 1950*, εκδ. Εμπορικής Τράπεζας, 2010.

Μαρκ Μαζάουερ, *Θεσσαλονίκη η πόλη των φαντασμάτων. Χριστιανοί, Μουσουλμάνοι και Εβραίοι. 1430-1950*, εκδ. Αλεξάνδρεια, 2006.

Δημήτρης Μίγγας, *Της Σαλονίκης μοναχά...*, Μεταίχμιο, 2003.

Κωστής Μοσκόφ, *Θεσσαλονίκη 1700-1912*, Στοχαστής, 1974.

Τάκης Μπίνης, *Μπροστά σου πάντα απλώνεται ένα δίχτυ*. Αυτοβιογραφία, Ντέφι, 2004.

Κώστας Μπλιάτσας, *Διονύσης Σαββόπουλος. Υπόγεια διαδρομή*, Ιανός, 2005.

Αλμπέρτος Ναρ, *Οι συναγωγές της Θεσσαλονίκης – Τα τραγούδια μας*, Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης, 1985.

Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης, *Μητέρα Θεσσαλονίκη*, Κέδρος, 1970.

Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης, «Η Θεσσαλονίκη με καπέλο την περισπωμένη», στο: *Σύναξη*, τ. 16, 1985.

ΔΙΣΚΟΓΡΑΦΙΑ (επιλογή)

Μανώλης Ρασούλης, *Τι είδε ο Βουκεφάλας*, Ιανός 2005.

Σάκης Σερέφας, *Η Θεσσαλονίκη των ξένων*. Ημερολόγιο, Παρατηρητής 2002.

Γιώργος Σκαμπαρδώνης, *Ουζερί «Τσιτσάνης»*, Κέδρος 2001.

Μανουήλ Τασούλας (επιμ.), *Σεβάς Χανούμ*. Η ιστορία μιας τραγουδίστριας, Οδός Πανός 1992.

Κώστας Τομανάς, *Οι ταβέρνες της παλιάς Θεσσαλονίκης*, Εξάντας 1991.

Κώστας Τομανάς, *Δρόμοι και γειτονιές της Θεσσαλονίκης*, Νησιδес 1997.

Βασίλης Τσιράκης, *Σελανίκ*, Τόπος 2012.

Ντίνος Χριστιανόπουλος, *Δώδεκα τραγούδια του Ντίνου Χριστιανόπουλου*, Διαγώνιος 1984.

Ντίνος Χριστιανόπουλος, *Ποιήματα*, Διαγώνιος 1992.

Ντίνος Χριστιανόπουλος, *Θεσσαλονίκη που μ'εθέσπισεν*. Αυτοβιογραφικά κείμενα, Ιανός 1999.

Ντίνος Χριστιανόπουλος, *Το ρεμπέτικο και η Θεσσαλονίκη*, Εντευκτήριο 1999.

Ντίνος Χριστιανόπουλος, *Τα τραγούδια του Βασίλη Τσιτσάνη που γράφτηκαν στη Θεσσαλονίκη επί γερμανικής Κατοχής*, Αθήνα: Μπιλιέτο 2001.

Συλλογικό, *Ημερολόγιο για τη Θεσσαλονίκη*, Νίκος Καρατζάς, Νικολέττα Σαρρή (επιμ.), Ιανός 1997.

Συλλογικό, *Η Θεσσαλονίκη των συγγραφέων*, Νίκος Καρατζάς (επιμ.), Ιανός 2011.

Άνοιξη στη Σαλονίκη *Primavera en Salonico*, Σαβίνα Γιαννάτου, επιμ. Κώστας Βόμβολος, Lyra 1995.

Λαϊκοί οργανοπαίχτες και τραγουδιστές τραγουδούν τη Θεσσαλονίκη: 1668 έως 1917, επιμ. Γιώργης Μελίκης, Δήμος Θεσσαλονίκης 1985.

Σαλονίκη Παινεμένη, επιμ. Γιώργης Μελίκης, Lyra 1989 (CD:1998).

Καλαμαριά 1915-1925: Τραγούδια της προσφυγιάς, επιμ. Γιώργης Μελίκης, Δήμος Καλαμαριάς 1990.

Η Θεσσαλονίκη στα Ρεμπέτικα I και II, Lyra 1998.

Η παρέα του Τσιτσάνη (και ο Ντίνος Χριστιανόπουλος) τραγουδάει κλασικά τραγούδια του Βασίλη Τσιτσάνη, 9,58 fm EPT-3, Εν Χορδαίς, Κέντρο Πολιτισμού Νομαρχίας Θεσσαλονίκης.

Λιλή. Η ρεμπέτισσα της Θεσσαλονίκης. Καμπουρέλος-Σωκράτης, επιμ. Γιώργης Μελίκης, 9,58 fm EPT-3.

Ζωζώ Σπουντζάκη

Άννα Λιανοπούλου, Δέσποινα Καπουλίτσα, Χρύσα Ζαφειριάδου,
Άκης Σακελλαρίου, Ριανόν Μόργκαν, Ιωάννα Μήτσικα

ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ

ΟΔΗΓΟΣ ΣΚΗΝΗΣ
Παύλος Ελευθεριάδης
Βίκη Αλεξάκη

ΜΗΧΑΝΙΚΟΙ ΣΚΗΝΗΣ
Νίκος Βακός
Τιμόθεος Τσαμασλίδης
Νίκος Ασλανίδης

ΧΕΙΡΙΣΤΗΣ ΚΟΝΣΟΛΑΣ
ΦΩΤΙΣΜΩΝ
Μιχάλης Ζίφτης

ΗΛΕΚΤΡΟΛΟΓΟΣ ΣΚΗΝΗΣ
Γιάννης Τούμπας

ΠΡΟΒΟΛΕΙΣ
ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ
Σαράντης Ζουρντάς
Ανέστης Ατακτίδης

ΧΕΙΡΙΣΤΗΣ ΚΟΝΣΟΛΑΣ ΗΧΟΥ
Βασίλης Καρκαβίτσας
Χαρίλαος Βουρεάδης

ΗΧΗΤΙΚΟΙ ΣΚΗΝΗΣ
Ορέστης Πατινακίδης
Αντρέας Πάτσης

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΣ
Δημήτρης Καρπόσης

ΕΝΔΥΤΡΙΕΣ
Ελένη Μαυρίδου
Μαντώ Καμάρα
Μαρίνα Κράχμαλ

ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ ΣΚΗΝΙΚΩΝ
& ΚΟΣΤΟΥΜΙΩΝ
Εργαστήρια ΚΘΒΕ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΧΩΡΩΝ

Δημήτρης Καβέλης
Ανέστης Καραηλίας
Γιώργος Κασσάρας
Δημήτρης Μητσιάνης
Βασίλης Μυτηλινός (χρέη υπευθύνου)
Περικλής Τράιος

ΓΡΑΦΕΙΟ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ & ΠΕΡΙΟΔΕΙΩΝ

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΡΙΑ
Βούλα Γεωργιάδου

ΤΜΗΜΑ ΣΚΗΝΩΝ & ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΩΝ

ΠΡΟΪΣΤΑΜΕΝΟΣ
Στέλιος Τζολόπουλος

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΕΣ ΓΡΑΦΕΙΩΝ

ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΣΚΗΝΗΣ
Κώστας Γεράσης

ΗΛΕΚΤΡΟΛΟΓΩΝ
Τάσος Δαηλίδης

ΗΧΗΤΙΚΩΝ
Γιάννης Αμπατζόγλου

ΦΡΟΝΤΙΣΤΩΝ-ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ
ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ
Νίκος Συμεωνίδης

ΣΚΗΝΟΓΡΑΦΙΚΩΝ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΩΝ
Ζαχαρίας Παπαδόπουλος

ΡΑΠΤΡΙΩΝ
Ζωή Βλάχου

ΕΡΓΑΤΩΝ ΣΚΗΝΗΣ-ΟΔΗΓΩΝ
Χάρης Πασχαλίδης

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΤΜΗΜΑ

ΠΡΟΪΣΤΑΜΕΝΗ
Ιωάννα Καρτάση

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ ΓΡΑΦΕΙΩΝ

ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ-ΦΥΛΑΞΗΣ-
ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΑΣ
Ανέστης Καραηλίας

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΤΜΗΜΑ

ΠΡΟΪΣΤΑΜΕΝΟΣ
Μιχάλης Χώρης

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΕΣ ΓΡΑΦΕΙΩΝ

ΜΗΧΑΝΟΓΡΑΦΗΣΗΣ
ΛΟΓΙΣΤΗΡΙΟΥ-
ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
Στέργιος Κεχαγιάς

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ
Αθανάσιος Τσολάκης

ΠΡΟΜΗΘΕΙΩΝ-ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΥΛΙΚΟΥ
Κατερίνα Καραγάλη

ΤΜΗΜΑ ΕΚΔΟΣΕΩΝ & ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

ΠΡΟΪΣΤΑΜΕΝΗ
Ελπίδα Βιάννη

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΕΣ ΓΡΑΦΕΙΩΝ

ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ
Αμαλία Κοντογιάννη

ΤΥΠΟΥ & ΔΗΜΟΣΙΩΝ
ΣΧΕΣΕΩΝ
Καρίνα Ιωαννίδου

ΑΡΧΕΙΟΥ-ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ
Δήμητρα Βαλεοντή

Ένας για όλους και όλοι... στο ΖΥΘΟ

... τους γνωρίζετε; Είστε «φαν»;

Ε, λοιπόν αυτοί είναι «φαν» της κουζίνας,
της ατμόσφαιρας και της εξυπηρέτησης του ΖΥΘΟΥ.

Γενναίοι ιπιότες της στρογγυλής
(και της τετράγωνης) τραπέζης,
υψηρετούν πιστά τον άρτο και τα θεάματα.

Είναι όλοι τους ένας κι ένας...
ένας για όλους και όλοι... στο ΖΥΘΟ!

ΖΥΘΟΣ

ΑΠΟ ΤΟ 1990

ΝΤΟΠΕ ΖΥΘΟΣ

Μεσογειακά Ζυθεστιάτορια

ΖΥΘΟΣ κατ'οίκον

Κατούνη 5, Λαδάδικα
τηλ.: 2310 540284
zithos@zithos.gr

Τοιρογιάννη 7, Λευκός Πύργος
Θεσσαλονίκη, τηλ.: 2310 279010
www.zithos.gr

τηλ. & fax: 2310 211 211
τηλ. & sms: 6943 211 211
delivery@zithos.gr

ΜΟΥΖΕΝΙΔΙΣ TRAVEL

www.mouzenidis.com

Με πάνω από
υποκαταστήματα σε

70

**ΡΩΣΙΑ
ΟΥΚΡΑΝΙΑ
ΛΕΥΚΟΡΩΣΙΑ
ΜΟΛΔΑΒΙΑ
ΚΑΖΑΚΣΤΑΝ
ΛΕΤΤΟΝΙΑ
ΣΕΡΒΙΑ
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ
ΕΛΛΑΔΑ**

Υψηλό επίπεδο υπηρεσιών!

Καθημερινές ΑΠΕΥΘΕΙΑΣ ΤΑΚΤΙΚΕΣ πτήσεις από Θεσσαλονίκη, Αθήνα, Ηράκλειο, Ρόδο, Κέρκυρα, Ζάκυνθο, Πελοπόννησο για Μόσχα, Αγία Πετρούπολη, Κίεβο, Μινσκ και άλλες 30 πόλεις της Ρωσίας, Ουκρανίας, Λευκορωσίας και Λεττονίας με AEROFLOT, VIM Airlines, ASTRA Airlines, S7, URAL Airlines, Orenair, ROSSIYA Airlines, Belavia όλο το χρόνο.

- Αεροπορικά εισιτήρια προς όλες τις κατευθύνσεις εσωτερικού και εξωτερικού
- Ακτοπλοϊκά εισιτήρια εσωτερικού και εξωτερικού
- Ναυτιλώσεις αεροσκαφών Business Aviation.
- Ναυτιλώσεις-ενοικιάσεις όθλων των ειδών μέσων μεταφοράς (επιγείων, θαλάσσιων, εναερίων)
- Online κρατήσεις όθλων των υπηρεσιών

• Εκδρομικά πακέτα όλο το χρόνο προς όλες τους προορισμούς εξωτερικού και εσωτερικού για γκρουπ ή μεμονωμένους.

• Ταξίδια αναψυχής, επαγγελματικά, προσκυνηματικά & γαμήλια ταξίδια, εναλλακτικός τουρισμός - πλήρης γκάμα υπηρεσιών (βίζες, εισιτήρια, διαμονή, μεταφορές, συνοδείες, διερμηνείες

- Κρατήσεις Ξενοδοχείων σε όλο τον κόσμο
- Ειδικές τιμές για Ξενοδοχεία στη ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ, ΠΙΕΡΙΑ, ΘΕΣΣΟ, ΚΕΡΚΥΡΑ, ΡΟΔΟ, ΚΡΗΤΗ, ΖΑΚΥΝΘΟ, ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟ, ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ (Μπλάνκο), ΡΩΣΙΑ, ΟΥΚΡΑΝΙΑ, ΛΕΥΚΟΡΩΣΙΑ, ΒΑΛΤΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ
- Ενοικιάσεις αυτοκινήτων
- Κρουαζιέρες
- VIP services
- Cargo services

Γραφείο Θεσσαλονίκης (κεντρικά)

54626, Θεσσαλονίκη, οδ. Καρατάσου, 7 (ισόγειο)

Avia & Visa department:

τηλ: +30/2310.591.400, φαξ: +30/2310.591.401

e-mail: ticket@mouzenidis.gr, visa@mouzenidis.gr

Outgoing department:

τηλ: +30/2310.591590, φαξ: +30/2310.591.490

e-mail: russia@mouzenidis.gr,

europa@mouzenidis.gr, bansko@mouzenidis.gr

Αεροδρόμιο -Μακεδονία:

τηλ: +30/2310.591.500, φαξ: +30/2310.475.122

e-mail: ops@mouzenidis.gr, avia@mouzenidis.gr

Cargo Services,

Business Aviation & Ground Operation:

τηλ: +30/2310.519.289

φαξ: +30/2310.475.122, +30/2310.511.325,

e-mail: ops@mouzenidis.gr

Γραφείο Αθηνών:

10557, Αθήνα, οδ. Φιλελλήνων, 26

τηλ: +30/210.331.7542, +30/210.331.79.53

φαξ: +30/210/331.77.34

e-mail: welcome@mouzenidis.gr

athens@mouzenidis.gr

Λάμπρος Λιάβας
**Με μουσικές
εξαισίες,
με φωνές!...**

Μια μουσική ιστορία
της Θεσσαλονίκης

Θεατρική περίοδος 2013-2014
Αρ. δελτίου 646 (242)

**ΤΜΗΜΑ ΕΚΔΟΣΕΩΝ &
ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΚΩΒΕ**

Συντονισμός έκδοσης
Ελπίδα Βιάννη

Επιμέλεια έκδοσης
Αιμιλία Καρακόκκινου

Γραφιστική επιμέλεια
Σταύρος Καρανταγλής

Επιμέλεια ύλης-επιλογή κειμένων
Λάμπρος Λιάβας

Φωτογραφίες δοκιμών
Γιώργος Χρυσοχοϊδης

Παραγωγή εντύπου
SKY Printing

Ευχαριστούμε θερμά

- το Γ' Σ.Σ. για την παραχώρηση της Λέσχης Αξιωματικών Φρουράς Θεσσαλονίκης, στους χώρους της οποίας πραγματοποιήθηκε μέρος της φωτογράφισης για την προβολή της παράστασης
- το Λύκειο Ελληνίδων για την παραχώρηση παραδοσιακών στολών.

Ευχαριστούμε επίσης τις εταιρείες: Αβέρωφ, Plaisir, all M Cosmetics, MAC.

Μέρος των σκηνικών και των κοστούμιών αποτελεί δημιουργική ανακατασκευή και επιλογή από τη μεγάλη συλλογή του ΚΩΒΕ.

κδβε
ΚΡΑΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ
ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Υπουργείο Πολιτισμού
και Αθλητισμού